

Samvirke

DEPOTBIBLIOTEK

FOLKEBIBLIOTEKERNES
DEPOTBIBLIOTEK

KL

NR. 10 . 1969 . 1. JUNI

Farveglæde i Sahara

Se artiklen inde
i bladet om
den nye ørkenstat
Mauritanien

FORBRUGERNES RETTIGHEDER OG ANDELS-DEMOKRATIET

Demokratiet i andelsbevægelsen og en udvidet kooperativ aktivitet til forsvar for forbrugernes interesser var de dominerende emner på Det internationale Andelsforbunds (ICA's) nylig afholdte centralkomitémøde i Oslo.

Det første emne var af ganske særlig betydning, fordi det for første gang gav anledning til en fælles resolution fra den europæiske øst- og vestblok, stillet af russeren *Klimov*, franskmændene *Kerinec* og svenskeren *Theodin*.

Det andet emne vakte ikke mindre opmærksomhed blandt de delegerede, fordi det udkrystalliserede sig i en resolution, hvis indhold går langt videre end hidtil i kravet til forbrugernes rettigheder. Naturligvis fastholdes stadig de grundlæggende fordringer i det kooperative forbrugerprogram. Det nye er, at man udvider kravene til et betydeligt større område, omfattende værn mod forureninger i luften, på jorden og i vandene, samt en fornuftigere og mere menneskelig disponeret adgang til naturværdierne og en bedre udformning af det miljø, som skal omgive mennesket.

Resolutionsforslaget til international erklæring om forbrugernes rettigheder er delt op i fire afsnit. I det første er ernæring, klæder og boliger stadig nævnt som elementære krav til opfyldelse af forbrugernes behov, men på linie hermed opstilles nye krav på tryghed og sunde omgivelser fri for forureninger. Endvidere retten til gode og uforfalskede varer til rigtige priser i et tilfredsstillende antal varianter og sortiment, adgangen til fyldestgørende oplysninger om varer og tjenesteydelser med mere.

I det andet afsnit udvides de gamle Rochdale-princippers krav om gode uforfalskede varer til at omfatte alt, hvad der over indflydelse på menneskers sundhed og velfærd.

I det tredje afsnit anvises de metoder, som bør anvendes af de nationale andelsorganisationer til fremme af de nævnte formål, bl. a. fremhæves nødvendigheden

af kontrol med lovgivningen i forbruger-spørgsmål, deltagelse i alle offentlige organer, som direkte eller indirekte involverer forbrugernes interesser, lettest mulig adgang til frit varevalg og til sammenligning af priser og kvaliteter, effektiv kontrol med monopoler og andre konkurrencehæmmende faktorer, gennemførelse af de mest hensigtsmæssige former for varedeklarerationer og pålidelig reklame etc., etc.

I det fjerde afsnit nævnes de forholdsregler som på international basis kan iværksættes til gunst for forbrugerne, navnlig i forbindelse med Forenede Nationers organer og tilsvarende mellemfolkelige institutioner.

Foreløbig er denne resolutions indhold kun et forslag, som skal viderebehandles på ICA's verdenskongres i Hamburg i den kommende sommer, men da resolutionsforslaget er enstemmigt vedtaget af ICA's øverste styrende organ: Central-komiteen – er det sandsynligt, at det får en let gang gennem kongressen.

Den anden resolutions-godkendelse, som vakte opmærksomhed på Centralkomité-mødet i Oslo, var som omtalt ovenfor den af øst og vest i fællesskab stillede resolution om andels-demokratiet i vore dage. Ville det være muligt at sveje synspunkterne i landene på den ene og den anden side af jerntæppet sammen i en resolution, som giver retningslinjer for, hvordan andels-demokratiet bør fungere i en verden, der præges af stærkere og stærkere koncentrationer og derfor lægger stadig større afstande mellem de enkelte medlemmer og de store organisations-sammenslutningers topledelse?

Mod al forventning lykkedes det, idet det dog bemærkes i indledningen til resolutionen, at de forskellige politiske, økonomiske og sociale systemer naturligvis må få en forskellig indflydelse på den kooperative bevægelses struktur og derfor også, indirekte, på andels-demokratiet.

Resolutionen anerkender nødvendigheden af de vidtrækkende struktur-foran-

dringer, som den kooperative bevægelse må gennemgå for at forøge sin økonomiske effektivitet, ruste sig til bekæmpelse af monopolerne og forbedre sine muligheder for at leve op til at dække sine medlemmers behov. Alt dette medfører en udvikling henimod større og færre enheder og dermed en overflytning af suverænitæt og bestemmelsesret fra mindre foreninger til større sammenslutninger.

Men på trods heraf må demokratiet, „andelsbevægelsens fundamentale princip“, bibeholdes, ja endogså styrkes inden for den nye struktur, siger resolutionen og anbefaler derefter alle ICA's medlemsforeninger at tilpasse det demokratiske system til de nye strukturformer på en sådan måde, at medlemmerne af de enkelte selskaber udstyres med maksimale muligheder for aktiv deltagelse i styrelses-funktionen.

Det anbefales overalt, hvor det er nødvendigt at gennemføre et repræsentativt demokrati, men at underbygge det på en sådan måde at udveksling af synspunkter kan komme til orde og en fordeling af opgaverne kan finde sted på de forskellige organisationsstrin fra de mindre enheder frem til det centrale organ.

I denne forbindelse fremhæves bl. a. betydningen af at bruge masse-medierne og den audio-visuelle teknik for at skabe den bedste kontakt med de enkelte medlemmer. Endvidere at gennemføre et stort kursus- og træningsarbejde for de valgte tillidsmedlemmer med henblik på at gøre dem bedst muligt skikket til at løse de opgaver, der pålægges dem, og at drage fordel af de chancer, der foreligger, for at opnå indflydelse på den sociale og økonomiske lovgivning i det pågældende land.

Resolutionen, som også vil få sin endelige afgørelse på verdenskongressen i Hamburg, slutter med enig bekræftelse af, at „den frie udvikling af kooperative ideer og metoder er absolut påkrævede for demokratisk økonomi, uden hvilket det politiske demokrati vil være ufuldstændigt“.

En sådan konklusion er ikke mindst bemærkelsesværdig i lyset af, at Sovjets førende kooperator har været med til at affatte den.

BANE BRYDENDE VALG-REFORM

Den vigtigste begivenhed på Andelsbankens for nylig afholdte generalforsamling var den enstemmige vedtagelse af et nyt vedtægtsgrundlag for valg til bankens repræsentantskab.

Hidtil har valgene fundet sted som såkaldte prøvevalg forud for bankens årlige generalforsamling. De opstillede fælleslister er hver gang blevet godkendt af selve generalforsamlingen og valgene afviklet på denne måde.

Men efterhånden som Andelsbankens kreds af andelshavere er vokset, opfylder den nævnte fremgangsmåde ikke helt kravene til en ligelig fordelt repræsentation for de forskellige andelshaver-

grupper. Det samlede antal andels-havere er i øjeblikket nået op på 64.000 – og heraf er langt de fleste *personlige* andelshavere. Mens de store andelsselskaber er sikret direkte repræsentation på generalforsamlingen i forhold til deres indskudte andelskapital, foregår valget af de delegerede for de mindre foreninger og de personlige andelshavere på kreds-møderne (nu omdøbt til *afdelingsmøder* for at markere tilknytningen til de lokale afdelinger ud over landet). På generalforsamlingen er der altså henholdsvis en direkte og en indirekte valgt gruppe.

Den nye valgordning gennemføres på den måde, at der på gene-

ralforsamlingen udleveres én stemmeseddel med 14 linier til hver stemmeberettiget.

På første linie på stemmesedlen skrives navnet på den kandidat, som den stemmeberettigede først og fremmest ønsker valgt. De således afgivne stemmer benævnes præferencestemmer. På de øvrige linier kan den stemmeberettigede anføre yderligere 13 kandidater.

Stemmesedlen er gyldig, når den indeholder 14 eller færre navne. Alle kandidater som har fået mindst $\frac{1}{14}$ af de gyldige præferencestemmer, er valgt. De øvrige vælges ved relativt flertal. Det vil sige, efter hvor mange stemmer, de i alt har fået – præferencestemmerne tælles også med.

Når linieantallet på stemmesedlen er ansat til 14, skyldes det at en tredjedel af repræsentantskabets 42 medlemmer afgår efter tur ved hvert års generalforsamling.

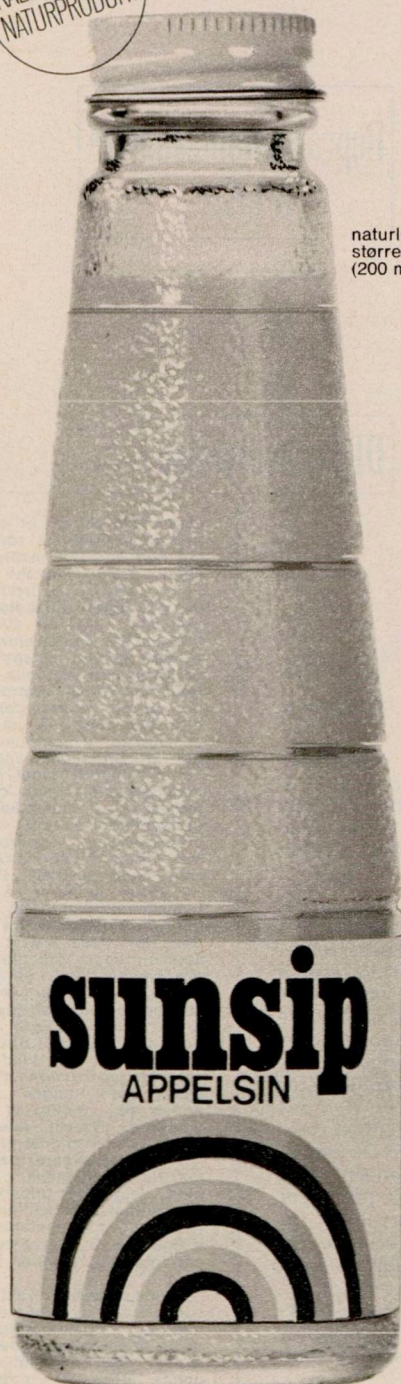
Denne metode vil sikre alle be-

rettigede interesser repræsentationsret med næsten matematisk nøjagtighed. Men dernæst vil den samle opmærksomheden om sig, fordi den giver en hidtil ukendt bevægelighed i stemmeafgivningen.

Den nye valgordning gælder først ved næste års generalforsamling. Dette års prøvevalg var altså det sidste og bragte MLUs formand *Hans Jensen*, Bredsten, ind i repræsentantskabet. Når generalforsamlingen mødes igen (med FDB og brugsforeningerne som eksponent for den største delegeret-gruppe) vil der blive spænding om valgets udfald som aldrig før, og virkningerne af valgmetoden vil givetvis blive studeret med opmærksomhed af alle de større og mindre andelsselskabers ledere og tilidsmænd med henblik på eventuel anvendelighed – helt eller delvis – på deres respektive organisationer.

Sunsip
fortyndes
hele 30 gange
til 6 liter
færdig drik

- ET
KALORIEFATTIGT
NATURPRODUKT

naturlig
størrelse
(200 ml.)

Denne flasks indhold svarer i
mængde til 24 fl. sodavand. Øko-
nomiflasken (800 ml.) til 96 flasker.

- fra Dansk Droge Import A/S, København - Herlev

forloren skildpadde

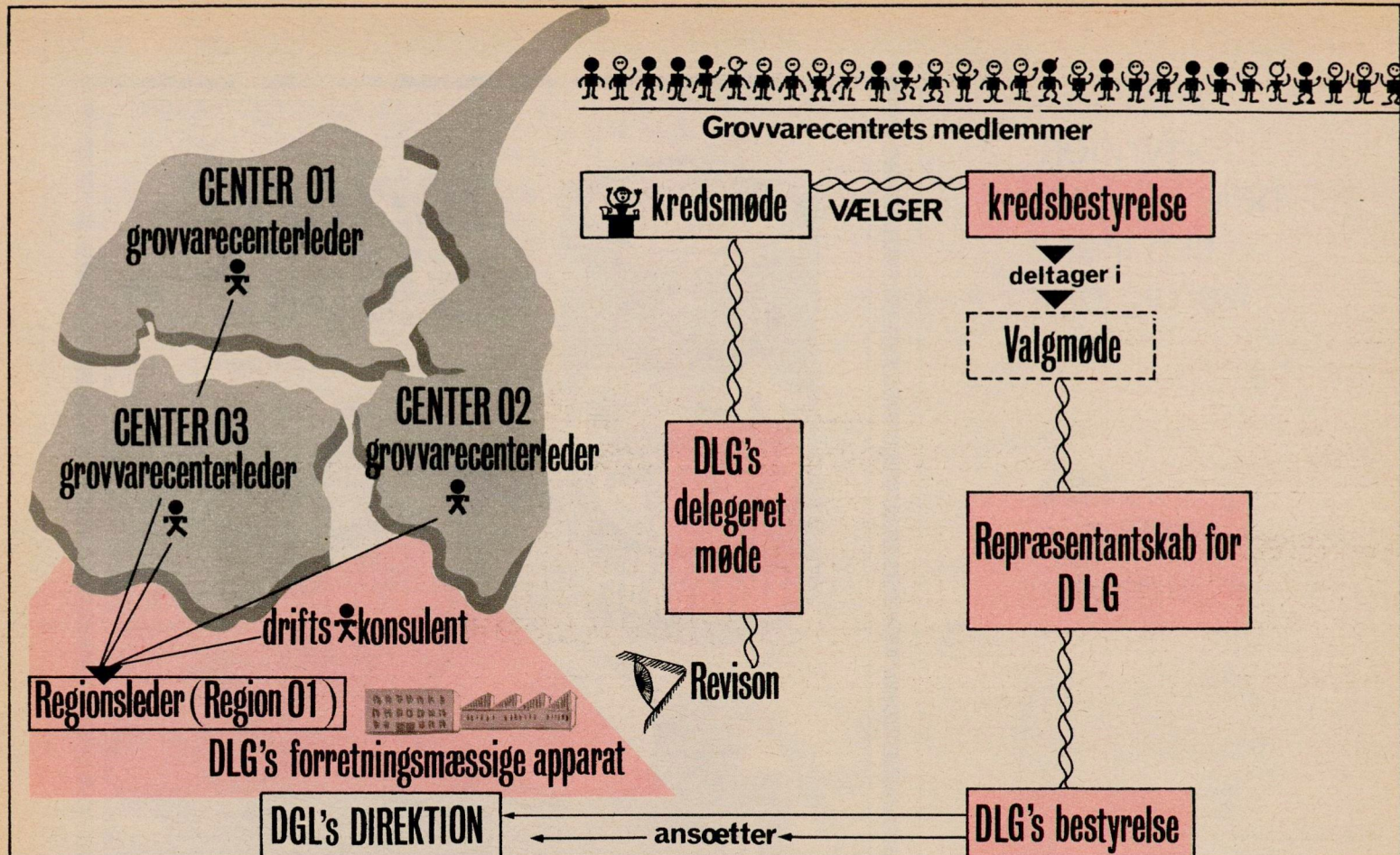
eller...

boeuf stroganoff • kalvefrikassé • sugo ragout

- hvilken af disse herlige Jensen's middagsretter De end foretrækker, så kan De nu få den i Brugsen!

Jensen's færdige middagsretter er tilberedt af de fineste, udsøgte råvarer, fuldstændig som De selv ville gøre det hjemme i Deres eget køkken! Derfor smager de også som hjemmelavede...

PÅ VEJ til noget stort

Ligesom brugsforeningerne i de sidste år indgående har debatteret den fremtidige struktur, har andelsgrovvarehandelen i både engros- og detail-leddene samtidig været stærkt optaget af samme problem. Og nu er årelange bestræbelser på at forene andels-grovvarehandelen i ét stort, landsdækkende selskab bragt sin opfyldelse et væsentligt skridt nærmere.

Siden maj er engroshandelen med foderstoffer i Jylland og på Sjælland sammen med gødnings-handelen i hele landet forenet i Dansk Landbrugs Grovvareselskab (DLG). Heri er altså indgået, hvad tidligere bogstaveredes som DAG, JAF, ØA.

Således har man taget første skridt i retning af en helhedsløsning, der betyder, at engroshandelen smelter sammen med detailhandelen (som hidtil er foregået i lokalforeningerne), i et stort, effektivt foreningssystem, der samordner alle landbrugets interesser i indkøb, fordeling og brug af grovvarer.

På vejen mod dette mål er de nærmest kommende år en overgangsperiode. I denne vil DLG have to medlemskategorier, nemlig: A: direkte medlemmer, samlet i DLG's centre og regioner, og B: indirekte medlemmer,

landmænd, forenet som hidtil i lokalforeninger, hvilke stadig køber deres forsyninger af foderstoffer og gødninger hos DLG.

Som billedet tegner sig i dag, er der naturligvis flest af de sidste medlemmer. Men i en omdannelsesproces, der indledtes for seks år siden, er jordbunden beredt, så helhedsløsningen kan realiseres. Denne jordberedning har været betroet andelsgrovvarehandelens landsplanlægningsudvalg (heldigvis forkortet til LPU). I et omfattende oplysningsarbejde har LPU gjort opmærksom på, hvorfor organisationsstrukturen må rationaliseres, og hvordan dette kan gennemføres.

Som resultat af LPUs arbejde er der allerede sket adskillige sammenlægninger af mindre lokalforeninger, et af de første og mest markante resultater var sammenslutningen på Bornholm af øens foderstofferforeninger. I dette forår har man faktisk uge for uge kunnet erfare, hvordan sammenslutningsarbejdet er lykkedes forskellige steder ude i landet.

Et sted i Sønderjylland og fire steder på Sjælland har man også besluttet at tage det sidste og endelige skridt: Lokalforenin-

gerne er indgået i DLG som kredse af denne.

Denne udvikling fortsætter altså, og i denne periode vil DLG se en stadig bevægelse fra den ene medlemskategori hen imod den anden: mod det direkte medlemskab i DLG.

Grovvarehandelens Danmarks-kort er for længst tegnet. Det deler landet op i sytten regioner, som hver er en del større end de kommende storamter, men ikke har noget med disse grænser at gøre. Regionerne er naturligt sammenhængende egne, og hver af dem er derefter delt i grovvarecentre, 75 i alt landet over. Centrene er af varierende størrelse, for eksempel er det meste af Frederiksborg amt et center, og det er meget nær gennemsnitsstørrelsen for de påtænkte grovvarecentre. På denne måde skulle man nå frem til fornuftigt afgrænsede og effektive fordelingscentraler, hvorfra landmændene hurtigt og effektivt kan forsynes med nødvendige grovvarer.

I DLG's Danmarkskort er Storkøbenhavn en hvid plet, et område, hvor ingen grovvarer kan sælges, og som kun egner sig som sæde for selskabets bestyrelse og direktion.

Denne tegning er et eksempel på en regions sammen-sætning og styrelsesorganer, samt dens kontakt med landsorganet DLG (bestående af de tidligere hovedforeninger DAG, JAF og ØA). De tre adskilte center-områder i venstre halvdel af tegningen, er tilsammen regionen Nordjylland. Hver af centrene ledes af en grovvarecenterleder, hvis nærmeste foresatte er lederen af regionen, der har en driftskonsulent som hjælper blandt andet i kontaktspørgsmål. Både centerledere og regionsledere (repræsenterende det forretningsmæssige apparat) er som andre funktionærer ansat i landsselskabet DLG.

Hvordan fungerer så medlemsdemokratiet? Det fremgår af skemaets højre halvdel. Her vises øverst grovvarecentrenes medlemmer, der samles til årlige kredsmøder, som hver for sig vælger kredsbestyrelse. Kredsmøderne vælger endvidere delegerede til DLG's delegeretmøde, som blandt andet udpeger revisionsorganet. DLG's styre vælges ad en anden vej, nemlig af valg-møderne, hvortil kredsmøderne sender mindst ét medlem, og yderligere medlemmer efter kredsens omsætning. Valgmødet udpeger repræsentantskabsmedlemmerne, og repræsentantskabet vælger så DLG's bestyrelse, når integrationen har fundet sted.

Denne ansætter direktionen, som altså er øverste instans i den forretningsmæssige ledelse af DLG. Repræsentantskabet træder sammen tre gange årligt, delegeretmødet én gang. Indtil udgangen af 1972 fungerer dog, efter nærmere regler, de hidtil eksisterende hovedforeningers repræsentantskaber som et samlet forum, der udfylder overgangstiden.

AKUSTIKKEN

lige så vigtig for vor trivsel som lys og varme

Danmarks førende akustik-ekspert, dr. techn. V. Lassen Jordan, forklarer hvorfor præstens stemme lyder bedre juleaften – og spår store akustiske fremskridt indenfor boligbyggeriet, bl. a. fordi stereo-teknikken vil gøre folk mere lyd-kritiske.

„Eksprestog til Korsør afgår om 10 minutter fra perron... resten af den officielle højttalerstemme drukner i banegårdshallens larm, brus og lydsvingninger. Den travle og uheldige rejsende haster til naboperronen, kommer ind i det forkerte eksprestog – og havner måske i Kalundborg!

Ja, hvorfor kan man egentlig aldrig høre tilstrækkeligt tydeligt, hvad der bliver sagt i højttalerne på de store banegårde? Hvorfor er akustikken her så elendig? Det er i hvert fald ikke stemmens lydenergi, der får luften til at sitre. Hvis 100.000 mennesker taler i munden på hinanden, bliver der nemlig ikke udviklet mere energi end i en 40 watts elpære.

Nej, skylden er et dårligt samarbejde mellem bygningsingeniørerne og de teknikere, der har monteret højttalerudstyret. De hårde bygningsmaterialer i så stort et rum kaster lyden tilbage, så efterklangstiden bliver på fire-fem-seks sekunder – i Københavns rådhus er den således på syv sekunder. Efterklangen er tidsrummet, inden lyden dør bort – eller rettere sagt den tid, lydstyrken er om at blive formindsket en million gange. Et kontor skal helst have en efterklangstid på et halvt se-

kund, mens f. eks. en koncertsal kræver cirka to sekunder.

Men f. eks. i banegårdshallen lever efterklangen fra højttalerne så længe i rummet, at forståelsen udviskes. Stavelse nummer to drukner simpelt hen i den første.

– Akustikforholdene og højttalerne på mange offentlige steder er under al kritik, siger Danmarks førende akustik-ekspert, dr. techn., civilingeniør *Vilhelm Lassen Jordan*, der har akustikprojekteret en række verdensberømte koncertsale og operahuse – bl. a. opera-bygningen i Sidney og Metropolitan-operaen i New York. Der råbes for høj i mikrofonen, og forstærkeranlægget forvrænger stemmen, fortsætter *Lassen Jordan*, der også har en løsning parat.

I en banegårdshal må efterklangen helst ikke være på mere end to-tre sekunder. Et af de få steder, hvor man i et stort, offentligt lokale har løst dette problem, er i ankomsthallen ved lufthavnen i Kastrup. Her er perforerede aluminiumslofter, der dækker over et lag rockwool. Al lyd og støj trænger ind gennem hullerne i loftbeklædningen og opsluges af det bagvedliggende isoleringsmateriale.

Vigtigt er det også, at højttalerne stråler lyden ud i samme højde som ørerne. Det giver en mere direkte lyd, hvis man f. eks. anbringer en række højttalere lige over hinanden i ørehøjde. Denne finesse var man imidlertid ikke klar over tidligere, så mange steder er anlæggene monteret akustikfjendtligt.

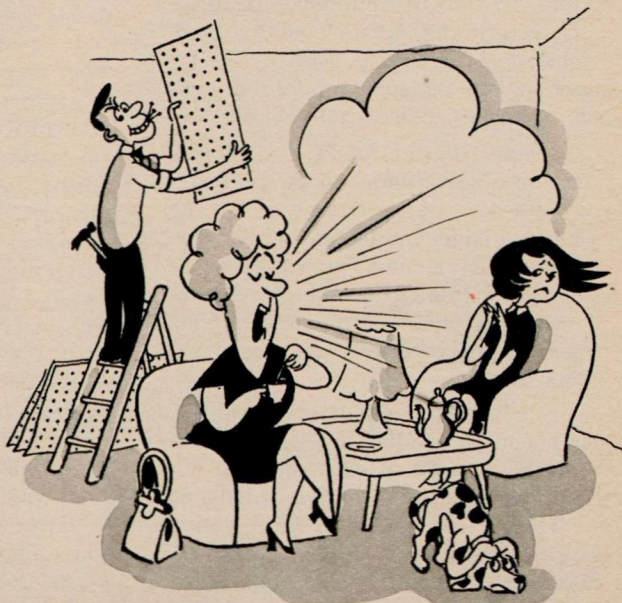
LYDBEDRAG I KIRKEN

Der er næsten lige så store akustikproblemer i kirkerne. Her er efterklangstiden på fire-fem – ja helt op til otte sekunder. I mange kirker er det faktisk kun muligt at høre præsten ordentligt juleaften, hvor efterklangen nedbringes, fordi kirken er fyldt. De mange mennesker opsluger en del af lyden og virker faktisk på samme måde som et akustikloft.

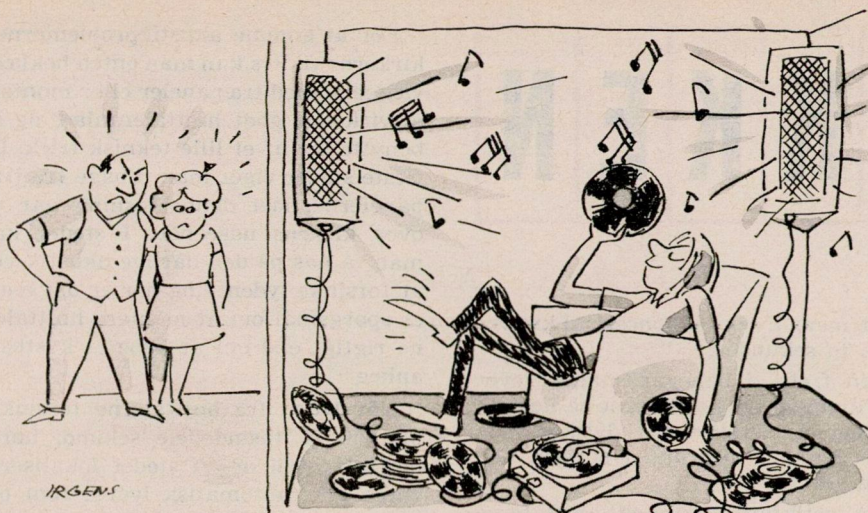
For at komme akustikproblemerne i kirkerne til livs kan man enten beklæde væggene med træpaneler eller montere et virkeligt godt højttaleranlæg og så benytte sig af et lille teknisk trick. De fleste steder viger man tilbage fra træpanelerne, idet denne løsning går ud over kirkens udseende. I stedet kan man få has på den dårlige akustik ved at forsinke lyden – og her er det mere et spørgsmål om at montere højttalerne rigtigt end om at købe et kostbart anlæg.

Når lyden fra højttalerne forsinkes blot 50-100 tusindedele sekund, høres højttalerne ikke – i stedet lokaliserer vores ører automatisk lyden, som om den kommer direkte fra præsten. Altså et lydbedrag. Vores ører og bevidsthed vil altid automatisk opfatte den første lydbølgeretning som den dominerende. Selv om der 50-100 tusindedele sekund senere kommer stærkere lydbølger fra andre retninger (højttalerne), vil vi stadig orientere os efter den første og svagere lydbølge!

Situationen er imidlertid også prekær, hvis lyden dæmpes for meget i et lokale – altså når efterklangen bliver for kort. Hvis den er for lang, kan vi ikke høre noget, men er den for kort, bliver vi trætte i stemmen. Det kendes især fra skoler, idet der findes mange overdæmpede klasselokaler. Her skal efterklangen være fra 0,8-1 sekund, men nogle steder er den helt nede på 0,4-0,5 sekund. I sådanne lokaler er det anstrengende at tale. Det er nødvendigt at tale højere, så stemmebåndet overanstrenges, og talelysten ebber ud. Så hvis De synes, at Deres kone eller svigermor taler for meget – ja så er løsningen godt med akustikplader på loft og vægge i herreværelset...

Hvis svigermor taler for meget, så er der en løsning med akustikplader på loft og vægge, for i så tilfælde trættes stemmen...

Stereoelskere har arbejdet meget med efterklngen i rummet, hvor musikken nydes. Hvordan musikken så opfattes på anden side af væggen, er en helt anden sag...

BEDRE AKUSTIK I HUSE OG LEJLIGHEDER

Trods store forbedringer af akustikken i det offentlige byggeri kan det imidlertid forventes, at de største akustiske fremskridt de kommende år finder sted inden for lejligheds- og parcelhusbyggeriet. Det skyldes i høj grad stereoens hastige fremmarch. Stereo er med til at ændre folks akustikvaner – dels fordi stereo kræver en speciel akustik, og dels fordi folk, der går til stereokoncert i deres egen dagligstue, bliver mere kritiske.

Stereo lyder ikke godt med for megen efterklang. Denne form for musik kræver et „dødt“ rum. Derfor skal der kun være en efterklang på et halvt sekund i et rum, hvor der spilles stereo. Hvis efterklngen er højere, får man et forkert indtryk af musikken. Rumets efterklang bliver nemlig lagt ovenpå den efterklang, som findes på stereopladden, og som sendes ud gennem de to højtalere.

– Det er i øvrigt kun i de færreste hjem, man kan tillade sig at spille stereo med den styrke, som virkelig er nødvendig, siger dr. techn. Lassen Jordan videre. Hvis man gør det, vil eventuelle naboer sikkert banke på væggen. Stereomusik skal nemlig helst spilles med samme styrke som i en koncertsal – 80-90 decibel.

I decibelskalaen er 0 den mindste lyd, som det menneskelige øre kan opfatte. 10 decibel svarer til en 10-dobling, og 60 decibel er en mill. gange kraftigere end 0-lyden. 100 decibel er direkte skadelig for den menneskelige hørelse. På fabrikker tillades der ikke støjstyrker på mere end 90 decibel.

Efterklngen kan stereoelskerne selv regulere. En efterklangstid på mere end et sekund i et almindeligt opholdsrum er direkte ubehagelig – i øvrigt et nyt problem. I gamle dage var der nemlig kun sjældent vrøvl med akustikken på grund af den tunge og traditionelle møblering med svære møbler og tykke gardiner og portierer, der opslugede lyden. De lette, moderne møbler og mindre gardiner giver længere efterklang.

Derfor bør der indbygges akustikabsorberende lofter i de moderne lejligheder, fortsatte dr. Lassen Jordan. Så bliver akustikken helt uafhængig af møbleringen. Akustikpladerne koster fra 20-30 kr. til 60-80 kr. pr. kvadratmeter. Det er kun en ringe ekstraudgift, når den ses som en del af byggeprisen, der ofte er over 1000 kr. pr. kvadratmeter.

Man kan også selv forsyne sin bolig med akustikplader. Det er muligt selv at finde frem til efterklangstiden ved at beregne antallet af kubikmeter i rummet og dernæst benytte nogle tabeller over de forskellige akustikplader, som er efterprøvet af Lydteknisk Laboratorium.

Akustikpladerne er fremstillet af mange forskellige materialer: glasuld, mineraluld, sukkerrørsfiber eller træbeton – sidstnævnte er træspåner blandet op med cement som bindemiddel.

Pladerne er altid perforerede, så lyden kan trænge ned i hullerne og brede sig til det bagvedliggende bløde materiale. Når lyden (der er svingninger i luftdele) trænger ned, opstår der svingninger i det porøse stof, og ved gnidninger mellem luftpartikler og stoffet bliver noget af lyden energi omdannet til varme – lyden forsvinder altså. Et tykt gardin opsluger 25-75 procent af lyden energi, mens 99 procent kastes tilbage fra en hård flade.

STØJ OG AKUSTIK

Men hvilken forskel er der så egentlig på akustikregulering og støjdemning? Ja, støj er noget, man ønsker skal forsvinde hurtigst muligt, mens det for akustikregulering gælder, hvordan lyden opfører sig i rummet – hvor hurtigt den dør hen. I for eksempel en koncertsal lader man noget af lyden leve så længe, at der bliver tid til at opfatte på den rigtige måde.

Det er selvfølgelig vigtigt, hvordan lyden opfører sig i et operahus, men der må også tages hensyn til støjen udefra. Det største problem i den retning arbejder dr. techn. Lassen Jordan med ved gigantprojektet i Sydney, hvor han må kæmpe for akustik og imod støj. Det skyldes, at Jørn Utzons mesterværk til 700 mill. kr. er placeret på en halvø i Sydneys havn. Støjen fra havnen, især de store skibssirener, har været et af de største problemer.

Operahuset, som Lassen Jordan allerede har arbejdet med i mere end 10 år, er en usædvanlig svær opgave, fordi arkitekterne mere har tænkt på det udvendige udseende end på bygningens egnethed som musikcentrum – der er en operasal med 1500 pladser, en koncertsal med 2800 pladser, en kammermusikal med 500 pladser samt en teatersal med 700 pladser. Lofterne i de store sale består af en ganske tynd cementskal, der bliver beklædt med træplader og gips, hvilket giver både en god lydisolation og en fin akustik.

Det har været et usædvanligt omfattende arbejde at beregne efterklngen i de enorme, højloftede rum. Derfor har Lassen Jordan i sit hjem i den gamle skole i Gevninge ved Roskilde opbygget og afprøvet flere modeller af operahuset i Sydney. Via forsøg med lydbølger i modellerne har det været muligt at finde den rigtige akustik.

I en koncertsal, der helt nøjagtig skal have en efterklangstid på mellem 1½ og 2½ sekunder, regner man normalt med, at der bør være 8-10 kubikmeter rum pro persona, da stolerækkerne absorberer kolossalt megen lyd. I Sydney har operahusets usædvanlige form og højde imidlertid været helt afgørende for ekstra akustiske indgreb, slutter Lassen Jordan, der blandt sine andre store arbejder også kan tælle opera og balletteater i New York, Danmarks Radio i Gladsaxe, Tivolis Koncertsal, Aalborg-Hallen, rådhusene i Århus og Odense samt koncertsale i Reykjavik og Oslo.

Og der venter lige så mange opgaver de kommende år. Såvel officielle myndigheder som privatpersoner indser nemlig i stigende grad, at akustik er lige så nødvendig for den menneskelige trivsel som god belysning og isolation mod støj og kulde.

Fire Amerika- flyvninger og tre Australien-flyvninger i dette efterår

Der er nu godt tusinde medlemmer af den danske sektion af Inter Co-op Kontakt (ICK), den internationale organisation, hvis formål er at fremme mellemfolkelig forståelse hos brugsforeningsmedlemmer. Formålet opfyldes ved oplysningsarbejde af forskellig art og ved, at foreningen giver sine medlemmer mulighed for at foretage besøgsrejser til fremmede, oversøiske lande, for således selv at sætte sig ind i disses forhold.

For at kunne deltage i ICKs rejser skal man have været medlem af organisationen i mindst et halvt år forud for rejsens påbegyndelse, men i så fald kan medlemmet rejse med ægtefælle og visse nærtstående slægtninge, og da medlemmerne rejser sammen, kan de oven i købet rejse billigt. Til medlemmer, der i dette efterår har et halvt års medlemskab, har ICK udsendt oplysninger om de oversøiske rejser, der kan tilbydes. Der er tale om tre rejser til USA: New York 13. sept. for 1650 kr., Seattle 17. sept. for 2250 kr., Los Angeles 1. okt. for 2300 kr. Desuden en rejse til Toronto i Canada den 25. sept. for 1600 kr. Alle fire rejser har varighed på cirka en måned. (Priser fra København).

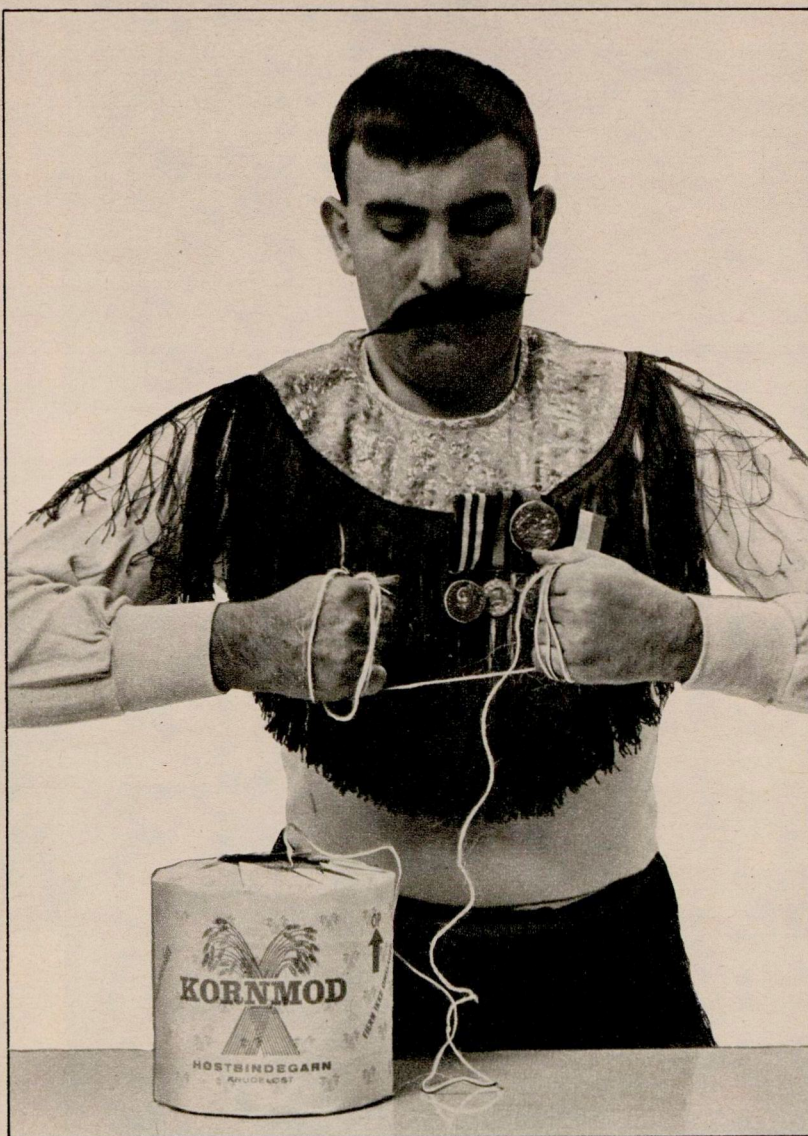
Medlemmerne kan dog komme endnu længere ud i verden med ICK. Der er nemlig også oplyst om rejser til Sydney i Australien den 27. sept., 29. nov. og 8. januar. Varigheden er 8, 5 og 7 uger og prisen tur-retur for denne rejse, den halve klode rundt, er 5700 kr. for forældre, der skal besøge deres børn, for øvrige 6700 kr.

Der flyves med store jet-maskiner. Afgangen sker fra Schiphol lufthavn ved Amsterdam, og medlemmerne vil blive transporteret til og fra Holland i busser, der udgår fra henholdsvis København og Fredericia.

Organisationen Inter Co-op Kontakt har sit hovedsæde i Holland med sektioner der såvel som blandt andet i Vesttyskland og i Danmark. Medlemskab i en brugsforening er forudsætning for indmeldelse i ICK. Sekretær Henning Løwe Nielsen er ICKs befuldmægtige danske repræsentant. Fra kontoret, Vester Farimagsgade 35 A, 1606 København V, får danske brugsforeningsmedlemmer de nødvendige blanketter til brug ved indmeldelse. Arskontingentet er 10 kr.

Fra kontoret tilrettelægges også det oplysningsarbejde om mellemfolkelige problemer, der skal komme medlemmerne til gode i kommende efterår.

Der arbejdes på at få etableret et præsidium for Inter Co-op Kontakts danske sektion, bestående af fremtrædende personligheder i andelsbevægelsen og i det offentlige liv. Præsidiets medlemmer vil påtage sig at efterse, at foreningens arbejde samler sig udelukkende om at fremme mellemfolkelig forståelse blandt brugsforeningsmedlemmer. På denne måde udvides altså det internationale kooperative samarbejde, der i snart hundrede år har kunnet samle blandt andet brugsforeningsledere til regelmæssige kongresser og konferencer – altså længe før, der var tænkt på Forenede Nationer. Nu indtræder „menige“ medlemmer også i dette arbejde, der kan tjene til at fjerne skel mellem folk og lande.

HØSTGARN

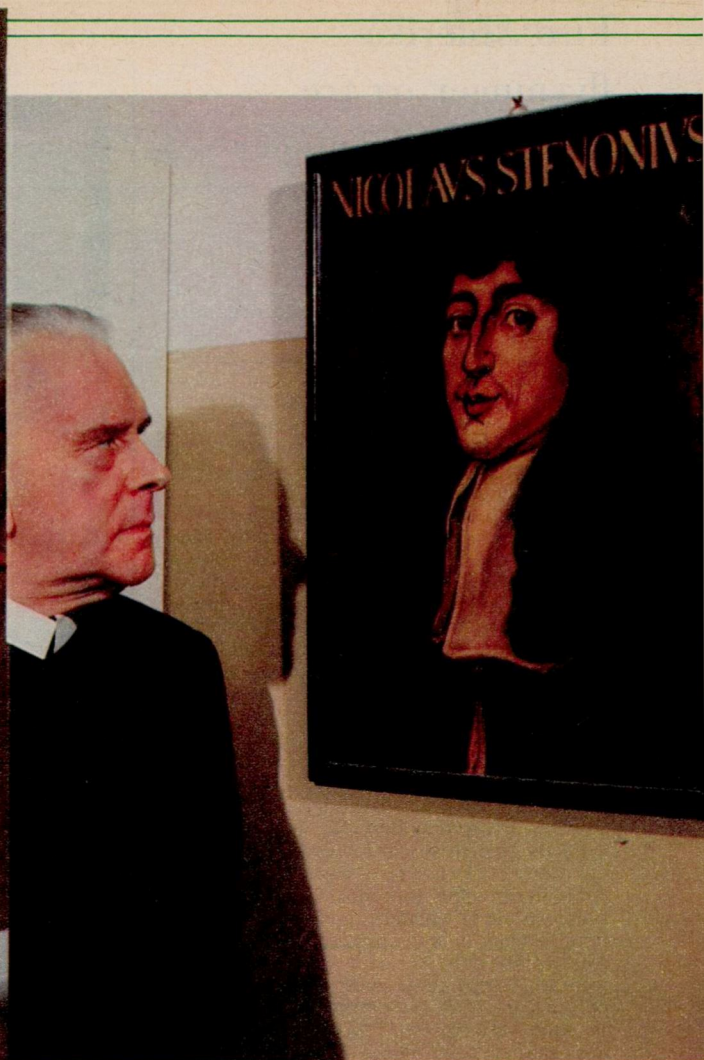
KORNMOD betyder styrke og kvalitet! Halvdelen af Danmarks kornafgrøder høstes med FDB's knudeløse og meget stærke høstbindegarn. De kan få KORNMOD i løbelængder, som passer til alle høstmaskin-typer!!!

370 m pr. kg til almindelige selvbindere.
HALMPRESSEGARN:
300 m pr. kg til halm-pressere og mejetærskere.
BALERTWINE:
200 og 150 m pr. kg til presning af hø og halm i højtrykspressere.

BRUGSEN ELLER GROVVAREFORENINGERNE

Den første og hidtil eneste danskfødte helgen, kong Knud (den hellige). Han dræbtes 1086 i Albani kirke i Odense, hvor han søgte tilflugt, efter at de jyske bønder havde gjort oprør – navnlig mod hans krav om ret til at udskrive dem til krigstog. Maleriet her hænger i den katolske Jesu hjerte-kirke i København.

▲ Pater G. Scherz, som har udført et stort arbejde i forbindelse med den forestående helgenkåring af Niels Steensen, ses her ved et maleri af den danske videnskabsmand, som ventes at nå gennem helgenprocessen i løbet af et årstid.

Nogle af Niels Steensens jordiske rester: i det fir-kantede skrin en knoglestump, som nu er sort-brun af ælde, og i de to runde æsker små lokker af Niels Steensens hår. Skrivelsen er et af de dokumenter, som attesterer ægtheden af relikvierne.

BASILICA DI S. LORENZO
FIRENZE

Attesto io sottoscritto
Capretti, Parroco della Basi

Den
lange
vej til

Hidtil er kun én dansker blevet anerkendt som katolsk helgen: **KNUD DEN HELLIGE**, som blev dræbt i Odense for 900 år siden. Men nu får Danmark antagelig sin helgen nr. 2: naturforskeren og lægen **NIELS STEENSEN**. I den anledning fortæller artiklen her om den lange og besværlige proces, som går forud for en katolsk helgenkåring – og om den rolle, de cirka tusinde anerkendte helgener spiller i den katolske teologi.

HELGENGLORIEN

Danmark får snart sin helgen nr. to, anatomen, naturforskeren og biskoppen *Niels Steensen*, også kendt som *Nicolaus Steno*.

Det er ikke småting, beretningerne om hans liv og levned har gennemgået i den anledning. Før man bliver kanoniseret, altså officielt kåret til helgen, kulegraves ens mindste gøren og laden gennem tiderne med tættekam, og bag efter skal den vordende helgen gennem en række processer, der siger sparto til alt, hvad man kender fra mere verdslige domstole.

Men heldigvis er en af hovedbetingelserne for at blive helgen, at man er død. Og så generer det formentlig ikke ligeså meget, at andre leder efter dunkle punkter i ens fortid.

Arbejdet med at kanonisere Niels Steensen har været i de sidste 34 år. Han døde i 1686 i Schwerin som biskop og apostolsk vikar for Nordvesttyskland.

Det gik noget stærkere med den første danske helgen, den ikke særlig fredsommelige vikingekonge, *Knud den Hellige*, som blev kanoniseret kun 15 år efter sin død i 1086.

Men tiderne forandrer sig og kravene med dem. Selv hærdede paragraffryttere fra juraens overdrev ville blegne ved den jungle af processer, undersøgelser og vidneudsagn, som går forud for en helgenkåring i den katolske kirke i dag.

Hører til „inderkredsen“

At være helgen er ifølge den katolske tro ikke ensbetydende med guddommelig magt – selv om helgenvæsenet i tidligere tider udartede så meget,

at der i praksis var tale om noget nær afgudsdyrkelse.

En helgen er en person, der på grund af sine dyder – og der kræves mange – har fået en særlig ophøjet plads i himlen. Han – eller hun – hører til „de udvalgte“, og når en katolik i dag beder en helgen om hjælp, er det i dennes egenskab af fortaler overfor den højeste. Man beder helgenen fremlægge ens vanskeligheder – men den endelige afgørelse har kun Gud selv.

Det er ikke nok at efterleve skriftens bud for at blive helgen. Man skal også have gjort det på særlig heroisk måde, altså have kæmpet for sin tro under vanskelige omstændigheder. En martyrdød eller et langvarigt martyrium er en stor fordel. Niels Steensen havde så mange vanskeligheder, da han gik over til den katolske tro, at han efter få år foretrak at forlade Danmark for bestandig. Desuden var han så asketisk, at han trods sin høje stilling døde i dybeste fattigdom og elendighed. Altsammen ting, der taler til hans fordel ved helgenkåring.

Ofte kræves der mirakler. Helst flere og med masser af vidner. Den katolske kirke tager alle moderne hjælpemidler i brug, når mirakler skal gås nærmere efter i sømmene. Ved „mirakuløse“ helbredelser kræves lægeudsagn, vidner, og røntgenbilleder før og efter, inden kirken er tilfreds.

En helgenkåring starter på lokalt plan i det bispedømme, hvor vedkommende har levet. For Niels Steensens vedkommende vil det sige, at man har undersøgt hans forhold i Danmark, Tyskland, Holland og Italien. Alt dette har kostet adskillige eksperters arbejde i mange år. I Danmark

har det største arbejde været gjort af den katolske pater *Gustav Scherz*, som er ekspert i Niels Steensen. Pater Scherz har været indkaldt som særlig sagkyndig ved hellegkåningsprocessen i Rom.

Forundersøgelsen af Niels Steensen havde hovedsæde i Firenze, hvor han ligger begravet. Allerede på dette tidlige tidspunkt har sagen karakter af en retsforhandling med en forsvarer, der fremdrager alle de gode sider ved pågældende, og en anklager, der efter bedste evne forsøger at finde noget at udsætte på den blivende helgen. Det er denne anklager, der i folkemunde er kendt som *Djævelens advokat*.

Desuden hører til processen en referent, der sørger for indsamlingen af de nødvendige oplysninger.

Mindst to mirakler - og otte vidner til hvert

Når hele forundersøgelsen er afsluttet sendes alt materiale til den apostolske rituskongregation i Rom. Kongregationen er en forsamling af kardinaler og andre kirkefolk, der især skal tage sig af rituelle problemer inden for den katolske kirke.

Her undersøges det hele forfra. Alt skriftligt materiale gennemgås på ny, og der afhøres masser af vidner i forbindelse med de mirakler, som vedkommende helgen tillægges ansvaret for.

Til hvert mirakel kræves mindst otte vidner – og der skal mindst to anerkendte mirakler til, før man kan blive helgen. Hvis det er umuligt at fremskaffe øjenvidner, så man kun kan få skriftlige vidnesbyrd eller andenhåndsudsagn,

skal der være mindst fire mirakler.

Men i særlige tilfælde – ved martyrdød – kan der nu og da dispenseres fra kravet om beviste mirakler. Så skal det til gengæld være hævet over enhver tvivl, at vedkommende også har udøvet de kristne dyder på særlig heroisk måde. Det er ikke nok, at man er blevet ædt af løverne i *Colosseum* eller har været levende fakkelt ved et af kejser *Neros* natlige orgier.

Rituskongregationen holder en lang række møder, hvor hele sagen hver gang gennemgås på ny. Til sidst forelægges sagen for paven, der fastsætter det endelige, generelle møde om sagen.

Man bliver ikke helgen lige med det samme, selv om alle betingelser for det er opfyldt. I første omgang erklæres pågældende for *Guds tjener*, altså en fremragende, kristen personlighed. I anden omgang – og efter mange forhandlinger – kåres den kommende helgen til *salig*. Når processen er nået så vidt, er det efter særlig bevilling tilladt at hænge billeder af vedkommende op i kirkerne og tænde vokslys foran dem.

I tredje omgang kommer selve helgenkåringen, der altid foregår under forsæde af paven. Han har som den eneste vetoet i forsamlingen.

Fra pålidelig kilde hævdes, at pave *Paul 6.*, der trods sin indstilling til P-pillen regnes for en fremskridtsvenlig mand, har været personligt engageret i helgenkåringen af Niels Steensen. Paven har ment, at en stor videnskabsmands og læges udnævnelse til helgen ville passe glimrende til moderne tidsånd. Derfor er denne proces i de sidste år gået betydelig stærkere, end det normalt er tilfældet.

Trods de strenge krav der er stillet ved helgenkåringens omstændelige forhandlinger og processer har den katolske kirke gennem tiderne fået over tusind officielt udnævnte helgener. Mange af dem har direkte tilknytning til bestemte fag eller erhverv, og til dette slutter sig så, hvad den græsk-ortodokse kirke har på sine lister – tilsammen bliver det et fuldkomment uoverskueligt antal af lokale helgener i de katolske lande.

Mange steder – især i mindre landsby- eller provinssamfund – har man gennem århundreder dyrket fromme mænd og kvinder som helgener og haft deres billeder hængende i kirkerne, selv om den katolske kirke ikke har givet sin officielle godkendelse. Disse lokale helgener er stadig udbredte, men det er i nogle tilfælde sket, at kirken efter en nærmere undersøgelse af de pågældendes liv har udstedt direkte forbud mod, at de fortsat blev dyrket.

Ingen helgener i vort århundrede

Disse kirkelige forbud har dog ikke forhindret en del menigheder i uanfægtet at blive ved med at anråbe deres traditionelle skytshelgener om hjælp – med eller uden kirkelig velsignelse.

De tidligste tiders kristne blev i gamle dage alle kaldt for helgener eller „hellige“. Det samme gælder den dag i dag naturligvis for apostlene og for romerkirkens grundlæggere, Peter og Paulus.

Men den første officielle helligkåring skete ikke før tusind år efter Kristi fødsel. Biskop *Ulrik af Augsburg*, der døde i 973, fik æren af at være den første paveligt udnævnte helgen.

I nyere tid har det åbenbart knebet med at finde egnede emner. „Yngste“ helgen er den italienske præst *Don Giovanni Bosco*, der levede i sidste århundrede. Hans navn er blevet brugt i en serie katolske børnebøger, der også er udkommet i Danmark under fællestitlen „Don Bosco-bøgerne“.

JØRGEN MUNKEBO

Festligt Billigt Nemt

Nyreragout og glaseret tunge er retter, man ikke møder hver dag. De kan varieres med andre ingredienser. F. eks. kan man lave en rødvinsnyreragout. Hertil behandles nyrerne på samme måde som i nyreragout-opskriften – men uden grønsager. Når nyrerne er svitset, kommes to deciliter rødvind og knapt lige så meget vand ved, og de dampes møre. Serveres med sprødristede baconskiver og halve, stegte tomater. Kartoffelmos passer altid godt til nyreragouter, men spaghetti kan også bruges.

Glaseret tunge er en smuk, velsmagende og festlig sommerret til junis mange ungdomsfester, og den kan serveres med andre salater end Bodils. Vil man ikke ofre asparges på tungen, kan Danefrost grønsager og fine gulerodsskiver træde i stedet. Hold øje med geleen. Den bevæger sig på et øjeblik fra tyktflydende konsistens til stiv gele. I øvrigt kan geleen udmærket hældes over tungen, så snart den er kold. Man får da tunge i gele og ikke glaseret tunge, men forskellen er til at bære.

Tungesuppen kan bruges til en eller anden grønsagssuppe, f. eks. spinat- eller asparagessuppe. Hvis den er for salt, kan suppen laves halvt af mælk og halvt af suppe, det er en fin kombination til kartoffelsuppe eller blomkålsuppe.

Tungeresterne har Karen Kok anbragt i en herlig og drøj tungesalat, som udmærket kan bruges som efterret oven på suppen – især hvis den serveres på en skive ristet franskbrød.

Nyreragout

4-6 pers.

2 kalvenyrer eller 3-4 svinenyrer. Mel. Salt. Peber. 2 løg. 50 g margarine. 3-4 gulerødder. 125 g bacon. 4 dl vand. 250 g champignons. Paprika. Salt. Peber. Kulør.

Nyrerne skylles i eddikevand, skæres i terninger, der vendes i mel, tilsat salt og peber. Løgene skæres i skiver, gulerødder i bjælker, baconen i terninger. I en gryde brunes først løg, derefter gulerødder, bacon og nyrer. Vand, krydderier og kulør tilsættes. Retten koger cirka en halv time ved svag varme. De rensede, skivede champignons koger med de sidste fem minutter. Nyreragouten smages til og serveres med en luftig kartoffelmos.

Husets tungesalat

1 bæger kaloriefattig quark. 150 g mayonnaise. 1 spsk. citronsaft. 1/4 tsk paprika. Salt. Peber. 1 ds. majs (340 g). 1 agurk (ca. 300 g). 2-3 tomater. Ca. 150 g tungerester.

Quark og mayonnaise røres sammen og smages til med citronsaft, paprika, salt og peber. Majsen røres i. Agurken skæres i små stave og tomaterne i halve både. Tungen skæres i firkantede terninger. Agurk, tomater og tungen røres forsigtigt i.

Glaseret tunge med salat

6-8 pers.

1 sprængt kalvetunge. 1/2 kg ds. Svendborg aspargessnittler. Oliven. 1/2 l suppe (lavet på bouillonterninger). Aspargeslage. 8 bl. husblas.

Kalvetungen koges mør i usaltet vand ca. 2 1/4 time. Stik i tungespidsen for at mærke, om den er mør. Tungen tages op, flåes og afkøles og skæres i skiver. Tungeskiver og asparges lægges på fadet. Suppe og aspargeslage blandes. Den udblødte, smeltede husblas røres i. Når geleen er tyktflydende, fordeles den med en ske over tungeskiver og asparges. Fadet pyntes med olivenskiver.

Bodils salat

(ses ikke i billedet)

2 salathoveder. 1 pk. Danefrost grønsager. 4-5 tomater. 250 g champignons. Marinade af: 2 dl majs- eller soyaolie. 1/2 dl vineddike. 1 tsk. kryddersennep. Salt. Peber.

Salaten strimles. Champignons skæres i skiver, tomaterne i både. Alt blandes i salatskålen med de optøede grønsager og den sammenrystede marinade.

3-slags-is

Isen er den populære Tripoli is, som nu fås i to liters plastdåse og samtidig har fået navneforandring til 3-slags-is. Den består af lige dele jordbær-, vanille- og kakaois. På billedet er den skivet op i skålen og pyntet med chokoladekringler.

De benyttede fade, pander og skåle er privat eje

De små brugsforeningers fremtid

Udvalgsbetænkningens plan klar til iværksættelse

Fra FDBs og Uddelerforeningens side er der nu taget afgørende skridt til at føre de støtteforanstaltninger til gunst for de små brugsforeningers fremtid, som blev bebudet i en for nylig afgivet udvalgsbetænkning (omtalt i Samvirkens ledende artikel nr. 5), ud i livet. Adskillige foreninger har behov for en sådan hjælp, blandt andet for at undgå forhastede og unødvendige beslutninger om butiksnedlæggelse som følge af virkningerne af de fremadskridende koncentrationsbestrebelse inden for detailhandelen. — Støtteprogrammets hovedregler er følgende:

1. *Revisionshjælp.* For det første vil brugsforeninger i den frivillige kæde, med under 700.000 kr. i årlig butiksvareomsætning kunne få tilskud til fuld revision foretaget af „Revisions-tjenesten for danske Andelsselskaber“, idet en sagkyndig revisionsassistance er af væsentlig betydning for alle foreningers ledelse, når det økonomiske grundlag for fremtiden skal vurderes. Der fastsættes et maksimum for, hvad den enkelte forening kan komme til at betale, hvorefter resten udredes af FDB. Satserne er følgende:

brugsforeningens butiksvareomsætning	brugsens højeste bidrag til revisionshonoraret	
	procentvis	i pengebeløb aldrig over
op til 300.000	50 pct.	300 kr.
300-400.000	60 pct.	500 kr.
400-500.000	70 pct.	700 kr.
500-600.000	80 pct.	900 kr.
600-700.000	90 pct.	1100 kr.

2. *Uddelersikring.* For det andet er det besluttet at spænde en slags sikkerhedsnet ud under brugsforeninger, der ellers risikerer at måtte lukke pludselig, alene på grund af vanskeligheder med at nybesætte uddelerposten. Sikkerhedsnettet består dels i en *udvidelse af de vikarordninger*, brugsforeningerne og FDB i forvejen har etableret for at imødegå nødsituationer ved uddelerens sygdom eller lignende, dels i en *udvidet tryghedsordning* for uddelere i små brugsforeninger. I samråd med Uddelerforeningen opbygges en reserve af yngre butiksmedarbejdere, der midlertidig kan vikariere ved uddelerafgang i små brugsforeninger og dermed sikre butikkens videreførelse, indtil en ny uddeler er ansat. I tilslutning til den i forvejen eksisterende tryghedsfond for „strukturnramte“ uddelere føjes nu yderligere en FDB-garanti for fortsat beskæftigelse til uddelere, der fremtidig overvejer at søge stilling i en af de små brugsforeninger. Garantien, der vil blive administreret af FDBs konsulenttjeneste, sikrer fortsat beskæftigelse til uændret løn i indtil 12 måneder efter en forenings eventuelle nedlæggelse.

3. *Analysesstøtte.* I øjeblikket foregår landet over en række distriktsmø-

der, hvis formål er at animere til lokal debat om foreningernes fremtidsmuligheder inden for de respektive lokalområder. Sideløbende hermed har FDBs konsulenttjeneste påbegyndt en ajourføring af den såkaldte landsanalyse, som for 5 år siden fastlagde brugsforeningsbevægelsens centerbutiksmønster. Ajourføringen skal danne grundlag for en individuel rådgivning om hensigtsmæssige sammenlægninger og tidspunktet herfor — alt sammen med det ene sigte at hjælpe de små brugser ind i fremtidens butiksmønster med det mindst mulige tab af medlemmer, omsætning og kapital og med henblik på, at de endelige fremtidsplaner for butiksstrukturen kan udsendes sidst på året i form af et hæfte for hvert lokalcenterområde.

4. *Rationaliserings-assistance.* Endelig indgår i planerne en skærpet indsats for forbedring af den løbende drift. Sortimentforholdene skal gennemgås blandt andet med henblik på udskillelse af tabgivende varer, lagrene skal saneres og butiksrationaliserings muligheder udnyttes. FDB, Uddelerforeningen og Brugsforeningernes Arbejdsgiverforening skal i fællesskab finde frem til den mest hensigtsmæssige form for uddeleraflønning.

Ikke en redningstjeneste men en håndsrækning

I en meget anerkendende kommentar til udvalgsbetænkningen om de små brugers fremtid skriver formanden for Uddelerforeningens repræsentantskab, uddeler A. Kongsted Jensen blandt andet følgende i Uddelerbladet:

Hvis nogen har ventet, at betænkningen ville indeholde noget i retning af en redningstjeneste, der kunne give visse garantier for fremtiden, er den en skuffelse. Der peges i stedet på diverse hjælpeforanstaltninger, som ved første gennemlæsning tager sig ud som en „narresut“. Ved nærmere eftertanke må det indrømmes, at der virkelig er hjælp at hente, således at forstå, at brugserne kan få tid til at gennemtænke situationen og ikke foretage forhastede beslutninger.

Den udvidede vikartjeneste og garantien til de uddelere, der søger de små brugsforeninger, er nok samtidig medvirkende til at standse den „masseflugt“, som vi måske kunne have frygtet ville være kommet inden for vore egne rækker, og det er noget meget positivt, da det foruden det rent menneskelige gælder om at fastholde unge dygtige uddelere til fremtidens opgaver.

Selv om meget i betænkningen peger hen imod Danmarks Brugsforening, holdes der dog en dør på klem for andre former for sammenlutninger: LCO og landsdelssammenslutninger.

Mærkværdigvis peges der slet ikke på muligheden for en sammenslutning af brugser under hver centralafdeling. — Er denne tanke utopi og hvorfor? Rent umiddelbart føler de fleste brugser i et centralafdelingsområde sig knyttet til centralafdelingen. Det er herfra den største kontakt sker i det daglige...

...det haster med at få udformet disse forslag og med at få opstillet en målsætning for det fremtidige, ellers vil mange af de mindre brugser med utilfredsstillende omsætnings- og driftsresultater blive nødsaget til at standse driften uden at gøre brug af de tilbudte hjælpeforanstaltninger...

...Danmarks uddelere er helt klar over, at der skal ske noget og vil også være positivt indstillede over for ændringer i strukturen og vil gerne være med til at påvirke vore tillidsmedlemmer i den rigtige retning, men før der tages stilling, må der vides noget mere konkret.

K. Espersen

OVERVÆLDENDE FLERTAL FOR DANNELSE AF DLG

Når vor tids andelshistorie en gang skal skrives, er 17. april – stiftelsesdagen for Dansk Landbrugs Grovvarerelskab (DLG) – en historisk dag, hed det i en hilsen fra Andelsudvalgets formand, forpagter Johs. Dons Christensen, der denne dag blev overbragt til ekstraordinære generalforsamlinger i København. Det var Jydsk Andels Foderstofforretning (JAF) og Dansk Andels Gødningsforretning (DAG), der for anden og sidste gang og med et aldeles overvældende flertal for beslutningen vedtog at samles i DLG (hvis organisationsstruktur er beskrevet på side 4).

Mange gode kræfter har i flere år slidt for at nå frem til dette mål. Men især var det tre mænd, som trak vejret lettet, da stemmerne var talt op. Det var formanden for JAF, N. Skak Jensen, Farsø, formanden for DAG, Martin Nielsen, Vostrup, og direktøren for DAG, Finn Thøgersen. Om dem er det sagt, at de i årevis har talt om DLG både i vågen og i sovende tilstand. På deres skuldre har et meget stort og nu lykkeligt afsluttet arbejde hvilet.

Ved et repræsentantskabsmøde, hvor DLGs repræsentantskab for første gang trådte sammen og konstituerede sig med gårdejer Anders Johnsen, Ildved, som formand, (tidligere formand for repræsentantskabet i såvel JAF som DAG), valgtes en syv mands bestyrelse for DLG. Til at beklæde formandskabet valgtes gdr. N. Skak Jensen (ledende formand for et år) sammen med gdr. Martin Nielsen, Vostrup, tidligere DAGs formand. Som næstformand valgtes gdr. Laurits Nielsen, tidligere ØAs formand.

Bestyrelsen udnævnte og repræsentantskabet bekræftede derefter udnævnelsen af direktør Finn Thøgersen som administrerende direktør for DLG, den største andelssammenslutning, der i en menneskealder er dannet her i landet.

Op så er hverdagsarbejdet i gang i DLG, først og fremmest i hele engrosleddet, men som vor tegning side 4 viser det, arbejder man samtidig og allerede fra starten af DLG på at omdanne hele selskabet og give det den struktur, tegningen fremstiller. Det kommer næppe til at mangle på arbejde i DLG i de nærmest kommende år. Tværtimod.

Detailhandelsrevolutionen begyndte for tyve år siden — i Esbjerg

En junidag for tyve år siden åbnedes Danmarks første selvbetjeningsbutik. Dette skridt ind i en ny tidsalder for butikslivet blev taget af brugsforeningen i Esbjerg. Den havde omdannet en diskbetjent butik til s-butik. Udgiften til forvandlingen var 4500 kroner. Nogle mente, at det var penge lige ud af vinduet. De mindst skeptiske spurgte: Mon det går?

I informationsmaterialet til medlemmerne hed det blandt andet: Selvbetjeningen betyder først og fremmest en følelig nedsættelse af indkøbstiden. Vi regner skønsmæssigt med, at husmødrene nu kan foretage deres indkøb på cirka en tredjedel af den tid, det tager i en almindelig butik, fordi ventetiden næsten helt bortfalder.

Initiativet i Esbjerg var startskuddet til en revolution i dansk detailhandel. Så grundig har revolutionen været, at de yngste generationer af husmødre ængstes ved at gå ind i en diskbutik. – Hvad skal jeg egentlig sige til manden, der spørger, hvad jeg skal have?

Handelsskolernes undervisning af butikslærlingene omfatter ikke mere faget: kundebetjening ved disken. Det er andre måder, der gælder, når forbrugerne i dag skal forsyne sig. Først og fremmest er det varen, som skal fange forbrugernes øjne. Den alt dominerende del af salget i brugsforeningerne sker nu i form af selvbetjening. Det varer næppe så længe, før en eller anden må huske at pakke inventaret i en „gammeldags brugs“ med diske, skuffer, hylder og reoler sammen til Købstadsmuseet i Aarhus.

Likviditets-puklen kan hurtigt forsvinde

Bortset fra den nye valgordning, som af principielle grunde omtales udførligt i den ledende artikel på side 2, var Andelsbankens generalforsamling i Aalborg ikke præget af særlig markante tildragelser. Bankens årsresultat var som sædvanlig så fint, at beretningerne ikke gav anledning til nogen diskussion, men godkendtes med fuld tilslutning fra den store forsamling på 666 delegerede.

Både formanden gdr. C. Christensen, Ryttergården, Nexø, og den administrerende direktør Kr. Møller beskæftigede sig udførligt med den aktuelle økonomiske situation, som man stort set fandt forbedret i det forløbne år, selv om betalingsbalancen, de hårdt trængte valuta-reserver og obligations-lavinen vækker bekymringer. For at standse denne lavine, mente formanden, at lånene på længere sigt må gøres mindre og afdragstiden kortere.

Den samlede udlåns- og kreditgivning havde i 1968 beløbet sig til 843 mill. kr. (fordelt på 28.000 konti) mod 590 mill. kr. det foregående år. Samtidig steg indlånene med 282 mill. kr. eller 16 pct. til en totalsum på godt 2 milliarder kr. Rationaliseringsforanstaltningerne fortsættes med sigte på dels at forbedre bankens kundeservice, dels at nedbringe omkostningerne. Den kritiserede udvidelse af filialnettet må dog fortsætte, fordi den geografiske udbygning er en vigtig forudsætning for imødekomme af lokale ønsker og egne udviklingsmuligheder.

Banken har i øjeblikket en betydelig likviditet, sagde Kr. Møller, men har ikke tilstræbt nogen forcering af kreditgivningen, da et omslag i de økonomiske forhold hurtigt kan bringe likviditets-puklen til at forsvinde. Afviklingen af forhåndslånene kan for eksempel hurtigt belaste bankernes udlånsmasse.

Bankens nettooverskud blev 29,9 mill. kr. – 6 mill. kr. mere end i fjor. Heraf udbetales 8,8 mill. kr. i udbytte til andelshaverne (8 pct.), resten henlægges på forskellig måde sammen med reserveerne fra sidste år.

Den samlede andelskapital er 116½ mill. kr., og det vedtoges ved en lovændring at give bestyrelsen bemyndigelse til at udvide andelskapitalen indtil 150 mill. kr. (hidtil 125 mill. kr.).

Lederskifte i Skalborg

Vagn Sørensen

Forretningsfører K. Espersen, der siden 1950 har ledet FDBs nordjyske afdeling, hvorfra områdets brugsforeninger forsynes, har for nylig, ved aldersgrænsens indtræden, overdraget sin post til hidtil værende kontorchef Vagn Sørensen.

Forretningsfører Espersen kan se tilbage på en smuk karriere i FDB, der strækker sig over 46½ år. Han begyndte som ung kontorist i FDBs (nu nedlagte) afdeling i Thisted og blev hurtigt dens bogholder. I 1941 blev Espersen første gang kaldt til Aalborg, dengang for at være kredsrevisor. Efter en kort „gæsteoptræden“ ved FDBs hovedkontor i København som stedfortræder for revisionschefen, blev Espersen i 1947 betroet ledelsen af FDBs (nu nedlagte) afdeling i Horsens, og tre år senere blev han kaldet til Aalborg-afdelingen, der for tre år siden flyttede til de moderne omgivelser i Skalborg.

Kontorchef Vagn Sørensen, der efterfølger K. Espersen, kan se tilbage på en fjortenårig indsats i brugsforeningstjenesten, der overvejende har ligget på varefordelingsområdet, idet Vagn Sørensen har været knyttet til konsulenttjenesten og været stærkt engageret i indførelsen af moderne varefordelingsmetoder, der har præget de sidste år.

▲ Et ukendt offer, som medvirker i et af panoptikon'ets mere uhyggelige scenerier.

▼ Det kunne se ud som en lystmorders bagage, men er blot berømt, der har mistet så meget af berømmelsen, at de nu benyttes som „reserverede“ for mere kendte personligheder.

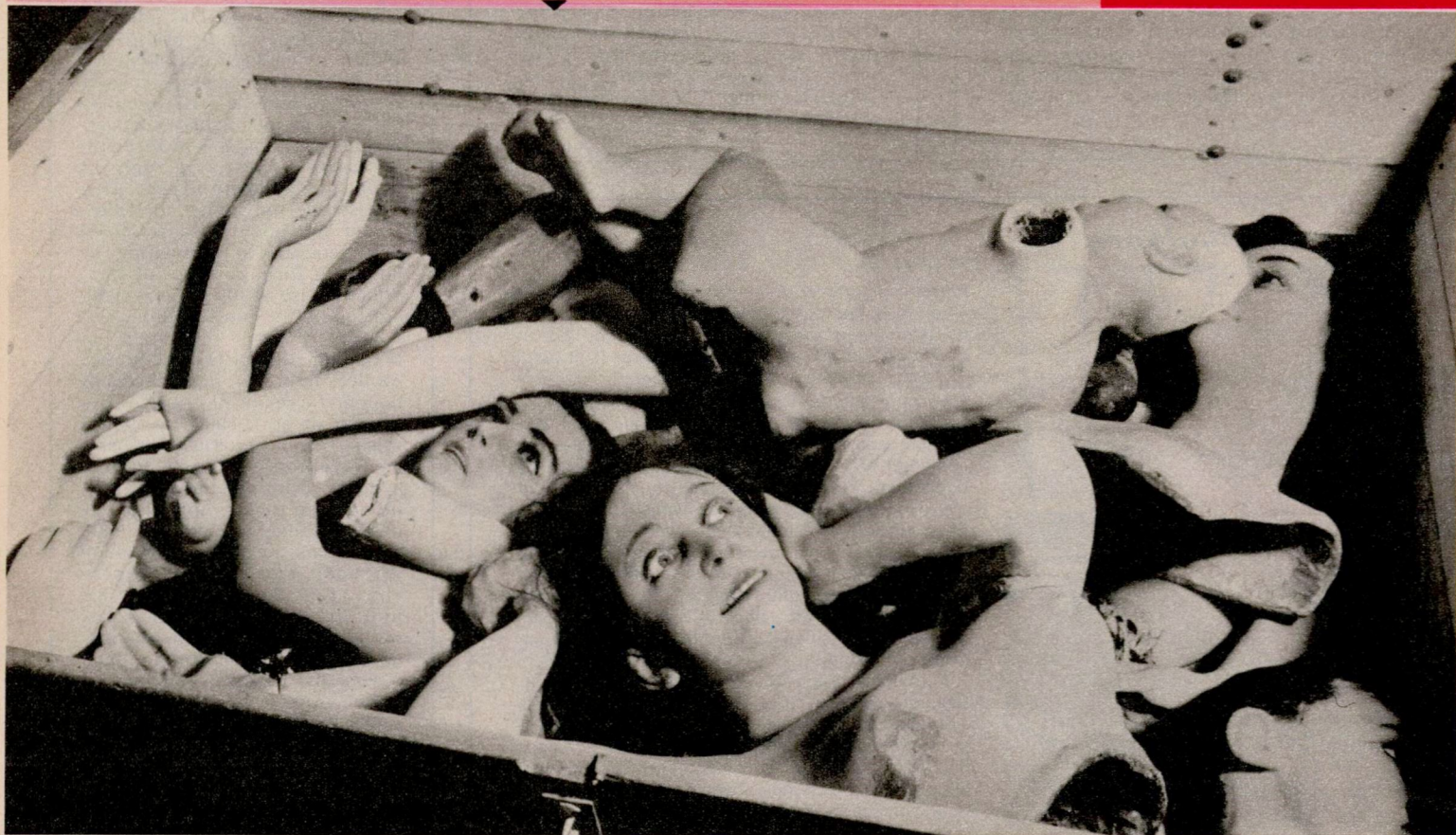
En af de populære attraktioner i svundne tidsaldres forlystelsesliv: et panoptikon, er i år blevet genoplivet i Nordjylland. I *Karolinelund* i Ålborg har man atter lejlighed til at vandre rundt mellem fortidens berømt, „lyslevende“ genskabt – om ikke just i kød og blod, så dog i voks, papmache og lignende materialer.

Men måske er det sidste chance. Det forlyder, at dukkerne til efteråret skal på tour udenlands og så måske sælges til London, hvor man i forvejen har det verdensberømte *Madame Tussauds voks-kabinet*. Der findes også et panoptikon i Paris, et i Hamborg, et i Sverige og et par stykker i USA, men ellers er det uægtelig en døende „kunstart“.

Ålborg-panoptikon'et er bygget på resterne af det i sin tid meget kendte københavnske panoptikon, som lå på *Vesterbrogade*. Det blev slået ihjel af filmen i 1924 og dukkerne solgt for bedste bud (mens bygningen blev ved at hedde Panoptikonbygningen).

Flere museer købte løs af dukkerne, fordi de kunne bruge krop-

Sidste

pene til udstilling af historiske dragter. I Næstved optrådte pave Pius X således i en årrække udklædt som gammeldags by-vægter. Nogle dukker kom til bakkongen Frode Jensen, der viste dem på Dyrehavsbakken ved København, og denne portion gik videre til Ålborg, hvor den suppleredes med resterne af et berlinsk panoptikon, så man fik samlet ialt ca. 100 gamle voksdukker.

Blandt rariteterne er f.eks. Christian IV, Napoleon og Holger Drachmann. De indgik i sin tid i hele grupper af berømted, Christian Firtal sammen med danske søhelte, Napoleon i fem forskellige situationer fra hans bevægede liv og Drachmann i en nøje kopi af Det kgl. Teaters foyer fyldt med kendte forfattere som Bjørnson og Ibsen samt berømte skuespillere. Fra den tyske samling stammer bl. a. nogle torturkammer-scener samt adskillige Hitler-figurer.

Karolinelunds panoptikon åbnedes 1960, men har været gemt hen de seneste sæsoner. Det var ved udpakningen for nylig, Lilian Bolvinkel tog de billeder, som illustrerer artiklen her.

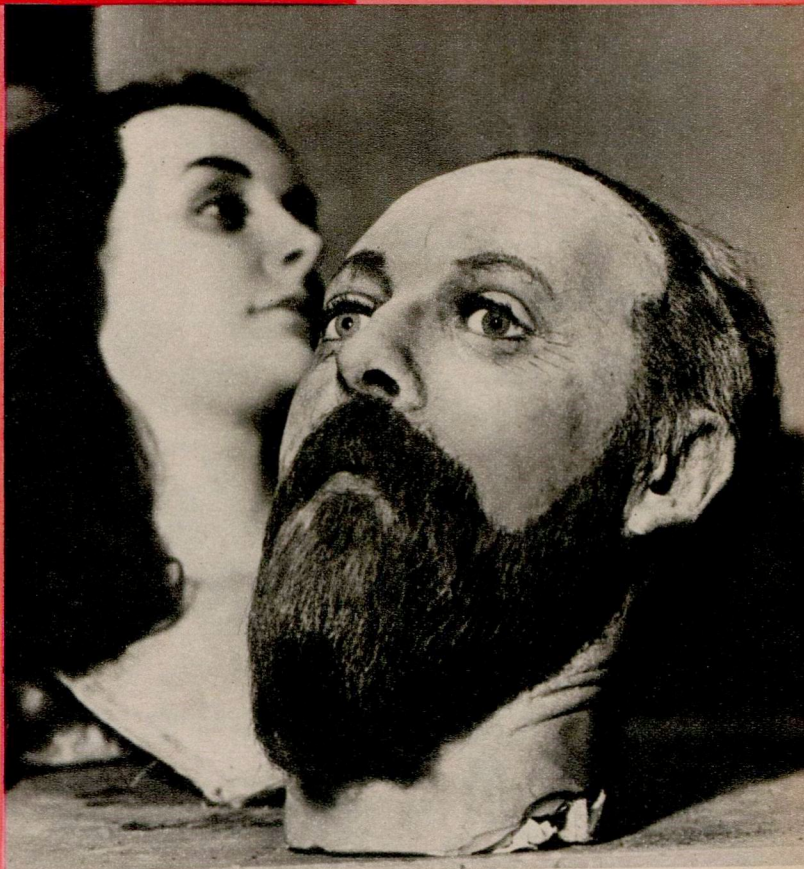
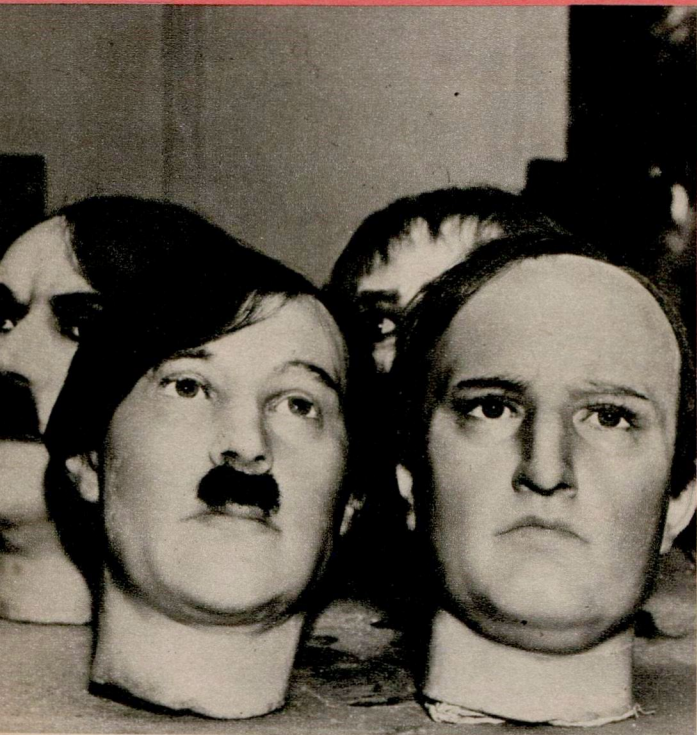
PANOPTIKON-chance?

▲ Göring, Stalin, Chr. IV m. fl. i kø for at få hoved på.

FOTOS: LILIAN BOLVINKEL

▼ Hitler i to udgaver sammen med Napoleon.

▶ Holger Drachmann ser ud, som om den unge dame lige har fortalt ham en chokerende historie.

I en lille by i *Mauritanien*, langt inde i Sahara, traf vi en 12 års dreng, der ganske nøje kunne præcisere Københavns beliggenhed. Hånden på hjertet, kender De i det hele taget navnet på hovedstaden i *hans* land? Den hedder *Nouakchott*.

Nå, den tåler nu heller ikke sammenligning med København. Nouakchott har cirka 15.000 indbyggere, og man vil finde nomadernes brune telte opslået midt mellem moderne rækkehuse og ambassadebygninger. Kun i én ganske bestemt henseende kan byen undertiden minde om vor egen hovedstad – endda ved vintertid: Man vil jævnligt på Nouakchotts gader se arbejdshold i færd med noget, der på afstand grangiveligt minder om snerydning.

Det er dog sand i stedet for sne, der arbejdes med. Hver gang en storm er gået hen over egnen, må en styrke sandkastere i gang med at rydde gaderne, som er føjet til med driver af sand. Selve kørebanerne er asfalterede, men stiller man sin bil i rabatten, mens man går på posthuset eller i en forretning, kan man meget vel køre fast i

sandet, når man skal til at starte igen.

Hovedpinen med at undgå at komme ud i vejkanterne har man ingen andre steder i Mauritanien. Uden for Nouakchott (og endnu en enkelt by) er landet i virkeligheden helt uden veje – i hvert fald i vor opfattelse af begrebet. Da der er tale om et område større end Spanien og Portugal til sammen, vil man forstå, at alene trafikforholdene gør det vanskeligt for statsledelsen i hovedstaden at styre resten af landet med nogen særlig fast myndighed.

Nomadedemokrati

Mauritanien har været en selvstændig stat siden 1960. Til præsident og premierminister valgtes dengang *Mokhtar Ould Daddah*, og han beklæder stadig disse poster. Flertallet af hans godt en million undersåtter får imidlertid sjældent at vide, hvad regeringen beslutter – og de fleste af dem er også temmelig uinteresserede heri.

90 procent af befolkningen er nomader. De læser ikke aviser, al den stund de ikke findes, de hører ikke radio, men lever, specielt i den nordlige del af landet, deres eget frie liv som det har for-

met sig i århundreder, delvis på tværs af landegrænser.

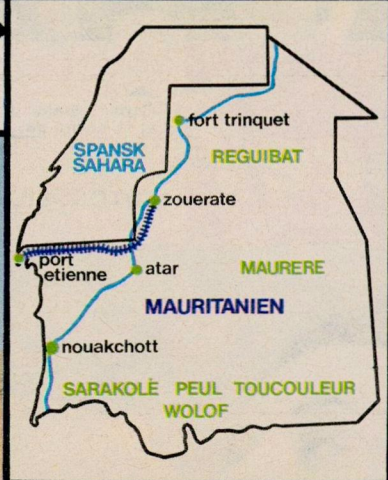
Nomaderne føler sig ikke som mauritanere, men som medlemmer af en bestemt stamme. Hvad der foregår i Nouakchott, hvor en håndfuld mænd sidder og bestemmer landets indenrigs-

TEKST
ERIK
HANNE
CLAU

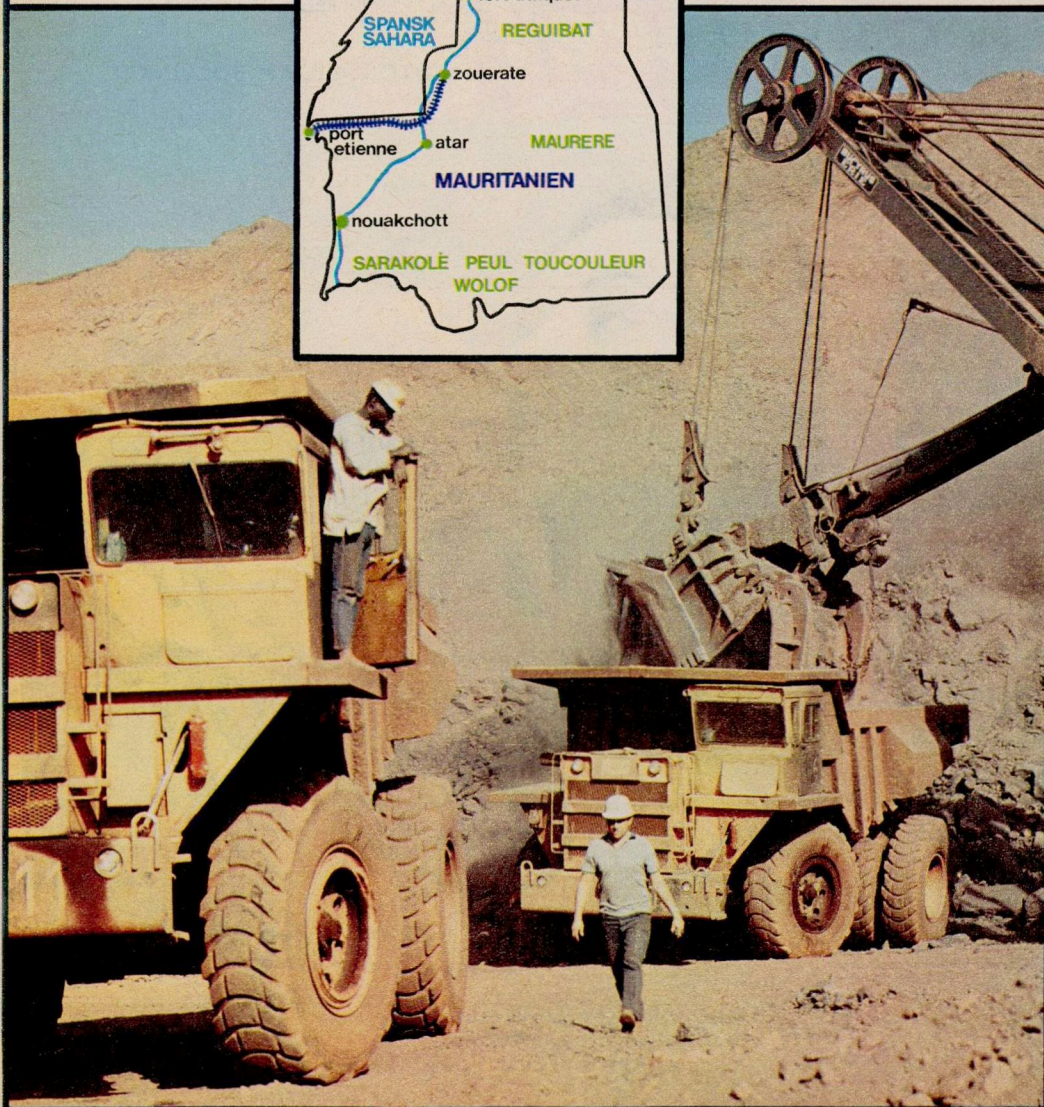
Mine-ØRKEN-

Danske avislæsere kender fra Grønland naturfolks overgang til en moderne tilværelse. I mange afrikanske u-lande er kontrasterne mellem det gamle og det nye, og problemerne opstået langt mere pludseligt. I Mauritien, som denne artikel handler om, er anlægget af en hypermoderne mineindustri i ørkenområder, hvor størstedelen af befolkningen lever af dreggamle sædvaner, og hvor man kn

Kort over Mauritanien. Bynavne er angivet med sort, medens stammebetegnelser står i grøn skrift.

To slags tilværelse. De fire billeder forneden gengiver indtryk fra minebyen Zouerate og fra de ørkenområder, hvorfra de mauritanske arbejdere er kommet for få år siden.

og udenrigspolitik, har ikke stor indflydelse på deres frie, men hårde tilværelse.

Det gælder især om den store *Reguibat*-stamme, der færdes i det nordlige Mauritien, Spansk Sahara, i den sydvestlige del af Algeriet og i Syd-Marok-

ko. Denne berømte nomadestamme bliver ofte forvekslet med et andet kendt ørkenfolk, *touaregerne*, som lever længere østpå og sydpå i Algeriet og Mali. Forvekslingen skyldes, at begge stammer lyder tilnavnet „det blå folk“, fordi de ynder at klæde sig i indigoblåt tøj, hvis farvestof smitter af på huden, så de i forvejen ret mørke mennesker får en blålig hudfarve.

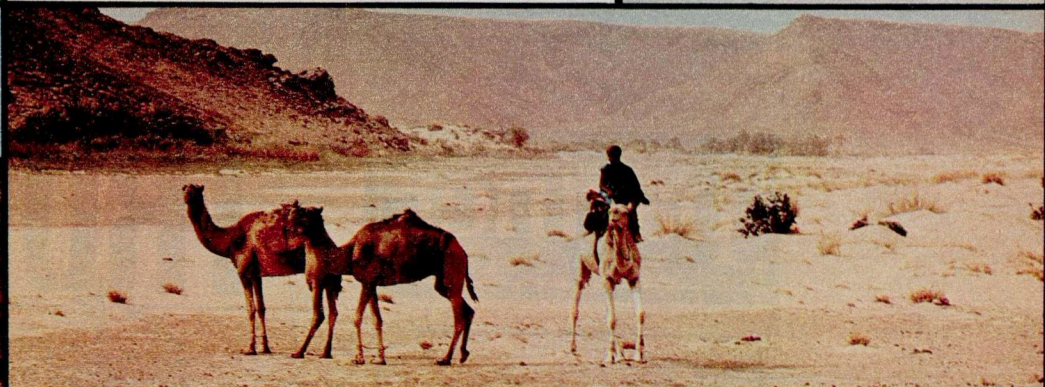
Reguibatstammen er sammensat af mange fraktioner, hver bestående af et antal familier, der holder sammen og opstiller deres telte side om side. Hver familie ejer et telt, en gedeflok og én eller flere kameler. Kun yderst sjældent dyrker de nogen form for landbrug.

Reguibat'erne har en ret demokratisk styreform—en slags valgmandsforsamling. Hver familie udpeger et medlem, gerne den førstefødte søn, som kandidat til valget som fraktionschef. Blandt disse kandidater udpeges én, som skal repræsentere fraktionen i stammens råd. De egenskaber, der især lægges vægt på ved valget, er mod, ædelmodighed og pietet over for stammens traditioner. Fraktionscheferne udpeger en

asen i LANDET

vanskeligheder, som kan opstå ved et se i et industripræget samfund. Men i mellem gammelt og nyt langt skarpere, ligt. Det gælder for eksempel i Mauri-egyndte „den ny tid“ først i 1962 med midt i et af verdens mest udprægede ngen den dag i dag lever efter århun-ok reelt har afskaffet slaveriet.

Teenager fra Mauritien. Den unge pige til højre er som mange afrikanske kvinder stærkt svajrygget. Muligvis kommer det af vanen med at bære tunge byrder på hovedet allerede i de helt unge år.

Penge at spare

4.50

for 10 stk.

5.65

for 10 stk.

Ja, så billigt kan det gøres - selv i dag! Kæmpesalg og moderne fremstillingsteknik hjælper os til at holde prisen under det »normale« for to så gode cerutter.

TRUMF, lang, elegant og mild, 5 stk. kr. 2,85, 10 stk. kr. 5,65 og 50 stk. trækasse kr. 28,25 ● PARTNER, buttet, mild cerut, 10 stk. kr. 4,50 og i 50 stk. trækasse kr. 22,50.

stammechef, som kan repræsentere stammen udadtil, men ellers ikke har andre funktioner end at fungere som ordstyrer under rådets forhandlinger.

Reguibat'ernes lov er nu som før det ældgamle Sahara-kodeks, *l'aorf*, en straffelov, som har været gældende blandt Saharas nomader gennem mange generationer.

Bestemmelserne i *l'aorf* er enkle og grumme: „Drab på fader, moder, broder eller ægtefælle straffes altid med døden.“ (Drab på søster er ikke nævnt!)

„Drab straffes med døden, med mindre ofrets familie accepterer „blodpenge“, som for uforsætligt manddrab er 100 kameler og et beløb svarende til 50 kr.“

„Tabet af et øje straffes med en erstatning på 50 kameler og 50 kr., hvis ofret er en mand, og 25 kameler og 50 kr., hvis ofret er en kvinde.“

„Begår en kvinde ægteskabsbrud, har manden ret til at piske hende offentligt, og herefter spærre hende inde i tre dage, samt at nægte at genoptage samlivet med hende.“

Nogle steder betragtes ægteskabsbrud som værre end drab, og straffes med døden til begge de skyldige.

Skønt ovenstående uddrag af *l'aorf* viser en tydelig forskel i vurderingen af mand og kvinde, har kvinden dog hos reguibat'erne en betydelig bedre position, end hos mange fastboende arabiske stammer. Pigerne bliver på lige fod med drengene oplært i kunsten at skrive og læse arabisk, og der har aldrig været tale om polygami hos reguibat'erne.

Strip-tease i ørkenen

Men livet i nomadestammen er ikke bare alvor og strenge lovbestemmelser. Bryllupper og fester fejres med musik, sang og dans, og i gode år, hvor der har været rigeligt med foder til dyrene, fejres dette held med en fest af særlig erotisk karakter.

Stammens unge mænd og kvinder samler sig uden for lejren og tager opstilling i to rækker, mænd og kvinder hver for sig. En strimmel sand på et halvhundrede meter adskiller de to rækker. En ung mand udskiller sig fra rækken, og begiver sig ind i „no man's land“. Her lægger han sukker, the, parfume og lignende gaver i en lille dyng i sandet. Snart virker lokkemaden. En kvinde, som finder særlig behag i netop disse gaver, bevæger sig ud for at tilægne sig herlighederne, men reglen kræver, at hun først klæder sig af. Kun hvis hun er fuldstændig nøgen, har hun ret til de tilbudte gaver! Snart følger andre det første pars eksempel, og ceremonien fortsætter, indtil den udvikler sig til et veritabelt bakkal.

Vi mødte reguibat'erne flere gange, da vi fra Algeriet kørte ned gennem Mauritanien ad den gamle karavanerute. Kom vi til deres brønde, hvor store kamelflokke samledes for at få

vand, tilbød de os en drik kamelmælk. Stødte vi på deres brune telte, bød de os med nomadernes gæstfrihed ind til the. Vi blev kun mødt med venlighed og en kolossal nysgerrighed.

Det centrale Mauritanien, området omkring den gamle oaseby og karavanestation Atar, er ligeledes befolket med maurere, altså mennesker af arabisk og berbisk herkomst. *Maaqil*-stammen, som er arabisk, og betragter sig som landets adel, har ernæret sig hæderligt ved røver- og plyndringstogter mod handelskaravaner, ligesom de tog sig betalt for at yde „beskyttelse“ til den flittige og dygtige berberstamme *Tolbas*, som oprettede oaser, drev landbrug, kvægavl og handel.

Ørken-luksus og slumkvarter

For nogle få tusinde af ørkenstatens beboere er en ny tilværelse imidlertid begyndt i de allerseneste år – et liv som lønarbejdere ved Mauritanien's første større, moderne erhvervs virksomhed. Det er en jernmine ikke langt fra grænsen til Spansk Sahara. Her findes rige malmforekomster i en lav bjergkæde, udnyttet af MIFERMA – et fransk-mauritansk selskab.

Minen ligger på et af de mest utilgængelige steder i Sahara og hovedproblemet var transporten af malmen fra minen ud til havnebyen *Port Etienne*, hvorfra den skulle udskibes til at tage verden over. Der måtte bygges

Kvindemoder i Sahara. Bemærk kontrasten mellem den sortklædte kvinde i baggrunden og hendes farvestrålende medsøstre. Den sortklædte er en maurerkvinde, mens de andre er Wolofkvinder, hvilket vil sige, at de stammer fra „det sorte Afrika“.

en 675 km lang jernbane gennem ørkenen fra *Zouerate*, som minebyen hedder, ud til kysten.

Et blik på kortet vil hurtigt vise Dem, at den korteste vej fra *Zouerate* til Port Etienne går gennem Spansk Sahara. Men spanierne, som havde lugtet forretning og ville have deres bid af kagen, var for ublu i deres krav om afgifter for at lade malmen passere gennem deres øde ørkenstrækninger. I stedet lod man jernbanen følge grænsen på den mauritanske side.

I alt er 1200 franskmænd og 2500 mauritanere ansat i MIFERMA. Hver dag afsendes to jernbanetog, hver på en længde af 2 km. og eksporten kom i 1967 op i nærheden af 6 mill. tons malm. Mauritanien får 6 procent af eksportværdien i told og 50 procent af udbyttet i MIFERMA, så det er en værdifuld indtægtskilde for en fattig ørkenstat.

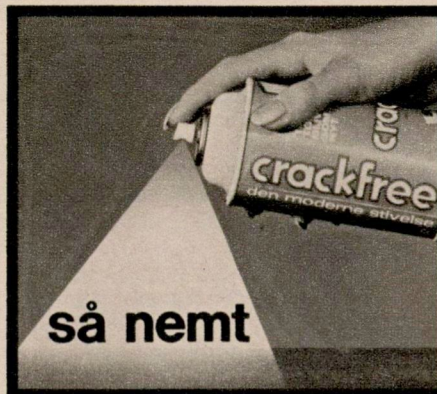
Minebyen *Zouerate* ligger som en oase i ørkenen. Alle franske arbejdere får stillet en møbleret og luftkonditioneret bungalow eller lejlighed til rådighed, der er et moderne hospital, svømmebassin og restauranter. Lønningerne er høje. En bilmekaniker tjener et beløb, der svarer til cirka 7000

everton - det er den vi kan li'
mild og god i piben dagen lang...!

528

CRACKFREE stivelse på spray dåse

crackfree
spraystivelse

Giv Deres vask det lille ekstra plus!

Det kan ikke blive nemmere - et lille tryk - og Deres vask er stivet. Spraystivelsen er særlig anvendelig ved »klatvask«: duge, servietter, forklæder, lommestørklæder, bluser, skjorter o.s.v. Giv Deres vask det lille ekstra plus. Den holder sig længere pæn og ren - og strygningen går som en leg.

- disse tænder og alle tænder
fortjener
en ny

Tandex

TANDBØRSTE

Tandex væbnet til tænderne...

Bay & Vissing A/S

danske kroner om måneden. Til gengæld er madvarer, på grund af de høje transportudgifter, umanerligt dyre.

Der findes ikke vandboringer i Zouerate, men alligevel spares der ikke på vandet, som flyder rigeligt i badeværelser og køkkener og endog anvendes til havevanding. Forklaringen er, at jernbanetogene, som alligevel kører tomme tilbage fra Port Etienne, har store tankvogne med vand med tilbage.

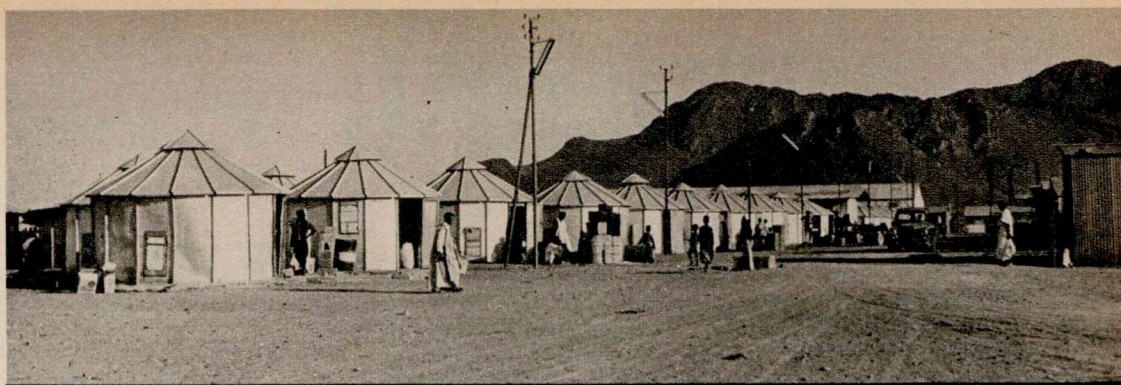
Uden for den franske bys moderne bungalows, tegner billedet sig anderledes. Her bor MIFERMA's 1500 mauritanske arbejdere med deres familier. MIFERMA har opført nogle *relativt* pæne huse til disse arbejdere og deres familier. Men en mauritansk familie er større end som så – hver arbejder må forsørge kone, mange børn, ugifte søstre, bedsteforældre og mange endnu fjernere slægtninge, således at en enkelt familie let rummer over 20 medlemmer. Desuden er en sværm af småhandlende, ligeledes med store familier, søgt til byen og det har bevirket at der er opført en pakkasseby uden om den velordnede mineby.

Dette misforhold, var en del af baggrunden for de alvorlige uroligheder, som opstod i Zouerate en halv snes dage før vor ankomst.

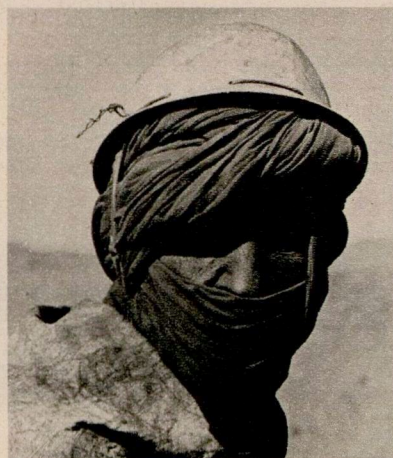
Inspireret af generalstrejken i Frankrig havde de mauritanske arbejdere krævet højere lønninger. De opnåede en vis forbedring, men var ikke tilfredse, og nægtede at genoptage arbejdet.

Men den mauritanske regering var bestemt ikke til sinds at lade sin vigtigste indtægtskilde holde op med at flyde, fordi nogle arbejdere ville have mere i løn. Modforholdsreglerne var drastiske, da regeringen omsider fik dirigeret tropper fra militærforlægninger til urocentret.

Oprørerne blev drevet sammen af maskinpistolbevæbnede soldater, ikke blot arbejderne, men også kvinder og børn. Da det ikke gik hurtigt nok med at efterkomme ordren om at gå hver til sit, blev der skudt ind i mængden. I hvert fald 9 mauritanere, deriblandt en kvinde, blev dræbt ved denne lejlighed. Arbejdet blev genoptaget, men det syder stadig under overfladen, selv om arbejderne ikke har større chancer for at få nye krav gennemført, fordi de i virkeligheden er oppe imod deres egen regering. Der er stadig posteret soldater i Zouerate. Også det hører åbenbart med til den ny tid.

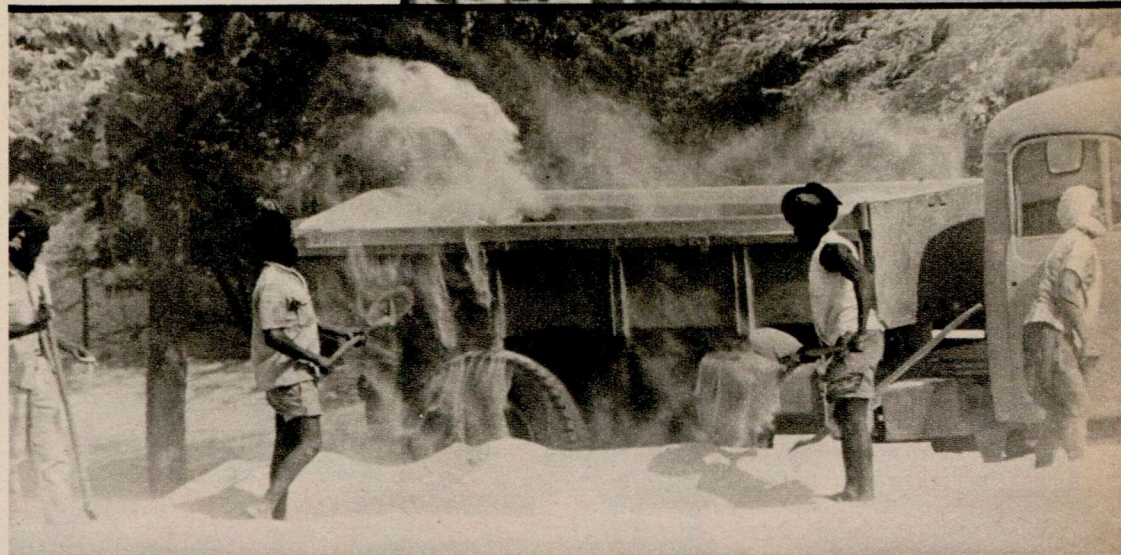
▲ Nomadeteltets afløsere: Arbejderboliger i Zouerate, opført af mineselskabet. Adskillige beboere lever dog under langt ringere boligforhold i slumkvarterer af pakkasse-huse.

▲ Minearbejderen har bevaret den traditionelle sorte turban, som yder god beskyttelse mod minens støv, men den er nu suppleret med en moderne beskyttelseshjelm.

Herunder: Sandkastere i færd med at rydde gaden i Mauritanis hovedstad efter en sandstorm. Uden for byen ser „vejene“ ofte ud som på billedet til højre, og her er kamelen stadig det almindeligste befordringsmiddel.

Hjerteugen afstedkom en mængde breve fra opskræmte læsere. Må vi spise almindelig margarine eller skal hele familien helst have diætmargarine? Skal jeg undvære det dejlige smør på morgenkrydderen for at opnå sølvbryllup? Hvilken olie skal jeg stege i for ikke at få åreforkalkning? Og meget mere i samme stil.

Man tør ikke svare: Kære venner tag det roligt, det turde være løgn alt sammen, for det er det ikke. Men man har lov at sige, at mennesker med et normalt helbred ikke behøver at spekulere så meget på de meget omtalte fler-umættede og mættede fedtsyrer, *hvis de spiser en almindelig fornuftig kost, og hvis de ikke spiser mere end de har brug for.*

Antallet af mennesker som i en relativ ung alder rammes af hjerte- og karsygdomme (åreforkalkning) er stigende, og lægevidenskaben arbejder intenst på at finde ud af årsagerne hertil. Man har blandt andet fundet, at der er en sammenhæng mellem kostens indhold af fler-umættede og mættede fedtsyrer, blodets kolesterolindhold og åreforkalkning. Kolesterolindholdet i blodet stiger, hvis kosten er rig på mættede fedtsyrer, og det falder, hvis disse ombyttes med fler-umættede fedtsyrer. Man ved også, mennesker med et højt kolesterolindhold i blodet tit lider af hjertesygdomme, medens dette så ofte ikke er tilfældet hos dem med et normalt kolesterolindhold i blodet. Dette er dog blot en af de mange faktorer som kan påvirke blodets kolesterolindhold. Således tyder mange iagttagelser på, at fremkomsten af åreforkalkning også påvirkes af arvelige anlæg, for lidt motion (hårdt kropsarbejde kan modvirke en stigning i blodets kolesterolindhold) stress, muligvis også psykisk pres og også tobaksrygning er med i billedet.

Fra den svenske forening i ernæringslæres redegørelse om befolkningens kost i Skandinavien skal i det følgende nævnes nogle af de hovedsynspunkter den giver udtryk for. Redegørelsen er bleven til i samarbejde med ernæringsfysiologer fra Danmark, Norge, Finland og Sverrig.

Ændrede kostvaner

I hele Skandinavien er kostvanerne ændrede de sidste år. Kornforbruget er mindre medens sukker og fedtforbruget er steget. Der spises mere frugt og grønt, kød og æg. Denne udvikling har sine gode og dårlige sider. Til de dårlige hører det stigende forbrug af sukker og fedt, da de blandt andet er kalorierige. Den øgede mekanisering og bilerne betyder mindre kropsarbejde og motion, og det betyder igen, at de fleste mennesker har et mindre kaloriereforbrug end tidligere, og det tages der ikke hensyn nok til.

De fleste kvinder og mænd tager på i vægt, når de har rundet de 40 år. Overvægt kan være årsag til en række sygdomme som galdesten, sukkersyge, belastningssygdomme i led og knogler og hjerte- og karsygdomme. Det første og vigtigste bud er derfor HOLD NORMALVÆGTEN, også når De kommer op i årene.

Mættede og umættede fedtsyrer

De mennesker som lider af åreforkalkning bør naturligvis interessere sig for, at kostens fedtstoffer er rige på fler-umættede fedtsyrer. Men

også hos unge mennesker kan åreforkalkning af fornævnte grunde sætte for tidligt ind, og det kan derfor være gavnligt, at man foruden en god og kaloriemæssigt set veltilpasset kost også skeler til dens indhold af mættede og umættede fedtsyrer.

Man regner med at i en almindelig, rigtigt sammensat kost skal fedtstoffernes indhold af fler-umættede fedtsyrer (linolsyre) udgøre cirka 10 procent. Det gør de, forudsat at sukker- og fedtforbruget ikke overstiger 30 procent af kostens samlede antal kalorier.

Indholdet af fler-umættede fedtsyrer i de her i landet almindeligst anvendte fedtstoffer er udtrykt i procent af fedtindholdet:

Smør	ca. 2 %
Svinefedt	ca. 7 %
Standardmargariner (Trekroner 25 og tilsvarende mærker)	ca. 10 %
Specielle plantemargariner (Karen Koks plantemargarine, Bellis og tilsvarende mærker)	ca. 25 %
Diætmargariner	mindst 40 %

Diætmargariners indhold af fler-umættede fedtsyrer (linolsyre) er fastsat af Indenrigsministeriet, som også kræver at det deklareres.

For de øvrige margariners vedkommende er det forbudt at deklarere eller reklamere med indholdet af fler-umættede fedtsyrer.

Fler-umættede fedtsyrer findes desuden især i majs og soyaolie og andre planteolier (dog ikke i olivenolie). Fede fisk som sild og makrel er også gode leverandører af fler-umættede fedtsyrer.

Den svenske redegørelses krav til den rigtige kost og levevis er nøjagtig de samme som vore hjemlige ernærings eksperter, husholdningsrådet og husholdningskonsulenter i årevis har propaganderet for. De lyder i korthed: Spis en varieret kost. Nedsæt sukker- og fedtforbruget. Sørg for at normalvægten holdes livet igennem. Sørg for ordentlig motion. Slap af.

Mad og åreforkalkning

A black and white photograph of a four-piece dinner set. The set includes two large plates, a small saucer, and a cup. Each piece features a central landscape illustration, likely a mill or farm scene, surrounded by a decorative floral border. The plates have a scalloped edge, while the cup and saucer have a more traditional shape.

FDBs maskinopvaskepulver
forhandles i plastspande med
2 kg til 11,85 kr.

Der er med andre ord god grund til at have en flaske *Majoren* blandt sine rengøringsmidler ikke mindst til renholdelse af køleskab, dybfryser og spisekammer. *Majoren* er et desinfektionsmiddel og er særligt virksomt over for skimmelsvampe. Brug det også til opvask af service fra patienter med smitsomme sygdomme.

Der er næppe noget sted i landet, hvor den internationale organisation til hjælp for politiske og lignende fanger AMNESTY INTERNATIONAL er så kendt som i *Vejen* – og det er de hjemmearbejdende kvinders skyld. Kvinderne er blevet grebet af den mulighed for at ytre sig ud over familiecirclen til fordel for mennesker, der mere end nogen andre har brug for al mulig hjælp og støtte, samvittighedsfangerne.

– Øv, her sidder man dag ind og dag ud, er der da ikke noget, man kan gøre for andre?

Det sagde damefrisør Edel Christiansen, *Vejen*, til en af sine kunder – for godt nok er Edel Christiansen erhvervsdrivende og mor til tre, men det finder hun ikke er nok til at fylde en tilværelse. Kunden foreslog medarbejderskab i Amnesty International.

– De kan vel noget engelsk?

– Jeg kunne „noget“. Jeg gik ud af realklassen for at komme i lære, nåede ikke til eksamen, men lidt havde jeg da fået lært. Det er bare ikke en betingelse, at man skal kunne sprog for at gøre fyldest i gruppen. Der er så mange funktioner og opgaver i dette arbejde, at der er brug for alle.

I hele landet er der knapt 100 *tregrupper*, to af dem er i *Vejen* – gruppe 4 og gruppe 38, den sidste med Edel Christiansen som formand.

Betegnelsen *tre-grupper* angiver ikke antallet af medlemmer i gruppen. Men når en gruppe er blevet dannet af inter-

esserede mennesker inden for et mindre landområde, „tildeler“ hovedkontoret i London gruppen omsorgen for tre samvittighedsfanger (fanger, hvis forbrydelse ikke er voldspræget, og som blot sidder fængslet for politisk eller religiøs opfattelse i strid med landets regime, ofte uden dom), henholdsvis en fra et vestland, en fra et østland og en fra en af de nye stater.

Tre-gruppen skal arbejde for frigivelse af fangerne eller lindring af deres forhold

gennem påvirkning af myndighederne, opmuntring og direkte støtte.

Tre-gruppen betaler hvert år mindst 600 kr. til hovedkontoret i London til kontorhold og rejseomkostninger for delegeredes rejser. Hovedkontoret i London medvirker i *tre-gruppernes* arbejde med en vis orientering, men grupperne er ellers overladt til sig selv.

Betydningsfuldt for arbejdet er, siger Edel Christiansen, at det udføres hjemme hos os selv.

Sidder ved køkkenbordet og hjælper ukendte fanger i fjerne fængsler

Man skylder sin mand, sine børn, sine omgivelser – og frem for alt sig selv – at gøre noget ud over det nærmeste, siger en husmoder, som er medlem af en af Danmarks Amnesty International-grupper

VITA HJEMMEFRYSERFILM

og VITA WRAP

Beskytter den dyre mad –

VITA HJEMMEFRYSERFILM bruges til dybfryseren. Med denne svære, smidige film bevares saft og kraft i kødet – eller hvad man måtte dybfryse. Frostsvidning, dugdannelse og udtørring undgås, og man har overblik over, hvad man opbevarer. Der er selvklebende etiketter i kartonen til datomærkning etc.

VITA WRAP er uundværlig i køleskab og køkken, i sommerhuset og på campingturene. Madspild undgås, og det er så let at pakke ind og ud, dække fade til o. s. v., fordi den smidige VITA WRAP er selvhæftende – en PVC film i særklasse, der virkelig holder aroma og saft inde i pakkerne. Skal man have gæster, kan man tilberede lækkerierne i god tid, dække fadene med VITA WRAP, og man kan hygge sig med gæsterne i stedet for at stå i køkkenet.

De sparer husholdningspenge, når De bruger VITA WRAP og VITA HJEMMEFRYSERFILM. VITA WRAP fås nu også i 30 meter økonomirulle.

VITA WRAP

Smidig – klar – appetitlig – selvhæftende

PAUL FISCHER . NYHOLMS ALLE 19 . 2610 RØDOVRE . TELEFON (01) 7088 00

Det er godt, hvis et eller to medlemmer i gruppen kan engelsk, så har man nogen til at varetage korrespondancen til hovedkontoret i London, men sprogkundskaber er ikke en nødvendighed.

Kære Fidel Castro...

I mange tilfælde kan det være nødvendigt, at vore breve ikke er for officielt præget, hvorfor perfekt skrift, ordvalg og sprogdannelse ikke altid er nogen fordel.

Et brev til Cubas myndigheder, der begynder med et *Kære Fidel Castro*, har sikkert større chance for at nå igennem, end et brev af mere formel karakter.

Det hele kan godt en gang imellem se lidt hjælpeløst ud. Men af og til bliver vi alligevel vidne til, at vort arbejde har været til lykke for andre.

Vi havde en adoptivfange i et østland. Han blev arresteret i 1965 på grund af sin religiøse overbevisning, og siden skete der intet. Vi bombarderede myndighederne med breve, skrev, skrev og skrev. Så en dag kom en engelsk sagfører, der var medlem af Amnesty International, til det pågældende justitsministerium i et ærinde uden forbindelse med Amnesty International. I samtalen løb spurgte justitsministeren ham, om han kendte til *det her... Amnesty...?* Han svarede, at han *vist havde hørt noget om det. Ja*, fortsatte ministeren, *for der er en hel masse mennesker fra det her Amnesty, der sidder og skriver til en bestemt mand i et fængsel og til os. Han skulle egentlig have været løsladt, men vi har ikke været opmærksom på ham - hans papirer må være blevet væk ved en eller anden lejlighed... men vi må da se at få ham ud, han kan da ikke sidde der.*

En stråle af håb

„Mange tak for Deres sidste brev, som jeg blev meget glad for. Jeg forstår ikke så godt engelsk, men jeg tror, at de spørger mig, om jeg har været i kontakt med Amnesty International,“ står der i et brev fra en cubansk kvinde. „Den eneste jeg har hørt fra er Dem. De ved ikke, hvor meget jeg har sat pris på det, da De altid har skrevet til mig med venlighed. Min mand er stadig i fængsel og har været det i syv år og mangler otte år endnu af straffen. Vi lider meget, kære Annelise, og håber hvert øjeblik på min afrejse til USA.“

Brevet taler for sig selv. Annelise er en af gruppens medlemmer, og navnet anvendes, fordi vi valgte at føre korrespondancen på et helt privat grundlag af hensyn til de særlige forhold på Cuba.

Ved en lejlighed sidste år talte jeg med en mand fra hovedkontoret i London, der sagde, at han nok kunne forstå, at vi kunne fortvivle og tvivle på vort eget arbejde for Amnesty International, fortalte Edel Christiansen. Men han tilføjede, at der hvor et enkelt brev til en eller anden regering ryger ubemærket i papirkurven, dér virker den storm af breve, en gruppe kan afsende, som en pressioh.

For mig betyder det at være med i Amnesty Internationals arbejde, at jeg får en lidt mindre dårlig samvittighed over for disse mennesker.

Man skylder sin mand, børnene og sine omgivelser - og frem for alt sig selv - at gøre noget ud over det nærmeste. Jeg tror også nok, at ens børn bliver lidt stolte af, at deres mor interesserer sig for det derude.

KAJ OLSEN

Appelsin-energi til hele flokken

(Der er sol og sommer i hver eneste mundfuld sun-quick.)

Solhavens skole. Hektiske eksamenstid.

24 flittige elever fra 5 a slukker tørsten med én flaske sun-quick. Der er masser af appelsin-energi og masser af appelsin i de små koncentrerede sun-quick flasker...

Én flaske sun-quick gi'r 24 glas forfriskende drikke-appelsin.

Sun-quick er sommerens søde appelsiner koncentreret på flaske. Den bedste tørstslukker under solen. Overrask børnene med et stort glas iskoldt sun-quick - allerede idag! Der er masser af appelsin-energi i sun-quick!

sun-quick

- fra Dansk Drog Import A/S, København-Herlev

koncentreret appelsin

* I sommeren 1967 hørte svenske ornitologer i et sumpareal nær *Husqvarna* en mærkelig fuglestemme. Fuglen blev ikke set, men det lykkedes at få en båndoptagelse af dens sang. Sammenligninger med lydoptagelser af alle tænkelige europæiske og sibiriske sumpfugle gav intet resultat. En båndkopi blev herefter sendt til USA, hvor man fastslog, at den ukendte „svenske“ fugl havde været en amerikansk *Sora-Rørvagtel*. Den var antagelig ført over Atlanten af stærke vinde.

* De sidste dage før en almindelig gårdhøns kylling udklækkes, høres der pippen inde i ægget. Hvis man afspiller en båndoptagelse af hønsens alarmlyd, bliver kyllingen straks tavs. Den har altså en medfødt reaktion over for dette signal.

* I myggeplagede områder i USA er der gjort forsøg med at optage og udsende hunmygs summetone fra højttalere. Det tiltrak hunmyggene, som indfangedes i fine net. De blev derefter enten dræbt eller steriliseret – og myggeplagen tog af.

Dette er nogle få eksempler på praktisk anvendelse af *bioakustik* – en ny videnskab, som omfatter alle lyde fra levende væsener i naturen. Det er en videnskab, som først er kommet rigtig i gang her i 1960'erne – med konstruktionen af det nyeste elektroniske udstyr og fintfølende, akustiske måleapparater.

Dødsskrigene på Fisketorvet

Størst økonomisk interesse har den nye forskning foreløbig i forbindelse med fremstillingen af elektroniske fugleskræmsler. De første anvendes allerede med succes herhjemme, hvor den danske bioakustikker *Carl Weismann* har vakt opmærksomhed i udenlandske forskerkredse med en række vellykkede forsøg.

På *Københavns Fisketorv* har man tidligere været stærkt plaget af måger, som med deres ekskrementer ætsede både kalkede bygninger og parkerede biler, og som desuden stjal fisk fra åbne kasser. Nu har man fået installeret højttalerudstyr, der med jævne mellemrum udsender tre mågearters dødsskrig. Anlægget har virket upåklageligt i fire-fem år, og holder stadig mågerne borte.

Der er udført lignende forsøg ved lufthavnen i Kastrup, hvor de store mågeflokke er til stærk gene for flyvningen. I udlandet er jetmaskiner flere gange styrtet ned, fordi fugle er blevet suget ind i jetmotorerne. På Fisketorvet kostede det kun 5000 kr. at installere et dødsskrig-anlæg, men på lufthavnens kæmpeareal vil det koste millionbeløb. Derfor er man hidtil veget tilbage fra denne sikkerhedsforanstaltning. I stedet har man en bil kørende rundt på startbanerne og søger at holde mågerne væk med bøsse-skud.

Sidst har en konservesfabrik ved *Århus* anmodet *Carl Weismann* om hjælp. De første forsøg har været vellykkede, og det ventes, at også andre måge-plagede virksomheder vil installere elektroniske fugleskræmsler. Når skrigene lyder fra højttalerne, reagerer fuglene, som om der affyres flere skud hagl ind i flokken. De cirkler straks op og forsvinder og holder sig væk det første par timer. Det er således kun nødvendigt at udsende skrigene fire-fem gange om dagen, hvilket kan ske automatisk ved hjælp af et elektrisk ur.

Samme metode anvendes over for store i nogle få af de største frugtplantager

Fuglene kan kopiere både Beethoven og en knirkende trillebør

Danmarks foreløbig eneste bioakustikker, fortæller om denne nye videnskabsgren, som beskæftiger sig med fuglesang og alle andre dyreløse i naturen, og hvis resultater bl. a. kan udnyttes, hvis man vil holde store borte fra et kirsebærtræ, hvis man vil have hvalerne til selv at opsøge fangstskibet, og hvis man vil have en kylling i ægget til at holde op med sin pippen...

herhjemme, hvor det især er kirsebærrene, der trues af fuglene. Problemet er dog ikke løst 100 procent effektivt, idet flokke af ungstære uden følgeskab af gamle store ikke reagerer på dødsskrig-signalet. Flugtreaktionen er nemlig ikke medfødt, men tillært. Anlægget koster 1000 kr. pr. tønde land, men er noget dyrere at installere i mindre plantager på under 10 tdr. land.

– *Desværre vil systemet næppe kunne bruges af almindelige haveejere*, siger *Carl Weismann*, der er den eneste bioakustikker herhjemme. *Dels vil det blive for dyrt, og dels vil private ikke kunne finde ud af at køre anlægget korrekt, så effektiviteten vil hurtigt gå fløjten...*

Der er også gjort andre akustiske forsøg over for skadedyr i frugtplantagerne. Visse arter natsommerfugle, hvis larver ødelægger frugten, forsøger man nu at skræmme væk med ultralydstråler, som sommerfuglene er meget påvirkelige overfor.

Det sidste nye fremstød sættes ind over for gråspurve, der mange steder er en alvorlig plage. På kornlagre ødelægger de sækkene og spiser kornet. *Carl Weismann* har foretaget forsøg i Sverige i såvel *Laholm* som *Landskrona*, men gråsurvedødsskriget har i første omgang ikke vist sig effektivt. Da det blev afspillet i et stort kornlager i *Laholm*, kom alle byens gråsurve farende for at se, hvad der var i vejen – og den lokale møller var helt fortvivlet! Muligvis lader gråspurvene sig ikke skræmme, fordi duerne under taget forholder sig rolige trods dødsskrigene. Den danske bioakustikker mener imidler-

tid nu at have fundet frem til en metode, der kan skræmme såvel duerne som gråspurvene ud fra lagrene. De sidste afgørende forsøg finder sted her i sommer.

Andejagt med båndoptager?

Det er en strengt bevaret forretningshemmelighed, hvordan dødsskrigene optages. Sydeuropæiske vinbønder har gennem århundreder benyttet beslægtede metoder, idet de indfangede fuglene og pinte dem, så deres angstskrig jog artsfællerne væk fra vinrankerne.

– *Jeg begyndte at interessere mig for problemet, da jeg på plantagerne så hundredvis af anskudte fugle uden ben og med halve næb. De var blevet lemlæstet, fordi man ville skræmme dem ved blot at fyre løs med haglgeværer ind i flokkene*, fortæller *Carl Weismann*. *Det er dyrplageri – og jeg satte mig for at finde frem til en bedre metode.*

Det tog kun tre uger at løse problemet. Fuglene fanges i klappfælder, og fem minutter efter er deres dødsskrig optaget på bånd. Skriget er analogt med det, fuglene udstøder, hvis de bliver taget af en kat eller en rovfugl. „Behandlingen“ er absolut smertefri, siger *Weismann*, og bag efter slippes fuglen fri igen.

Senere ændrer *Weismann* ved hjælp af sit tekniske udstyr frekvensgangen i skriget, så bestemte lyde bliver dominerende. Resultatet er et halvkunstigt skrig, der er endnu mere effektivt end det naturlige – og fuglene flygter endnu hurtigere.

Fuglene er lige så påvirkelige over for lokketoner som angstskrig. Det er der

også store perspektiver i. Jægerne kunne således ved hjælp af transportable båndoptagere udsende ægte andekald, som lokker ænderne til i store mængder. Men kun en ekspert og en dygtig tekniker vil kunne lave optagelserne på den helt rigtige måde.

Der er heller ingen tvivl om, at det vil være muligt at sende meget effektive kaldelyde ud fra hvalfangerbådene. Dette kald skal udsendes som ultralyde, idet hvaler navigerer og finder deres føde ved hjælp af ekkopejling med ultralyde. Forsynet med det rigtige udstyr behøver bådene så blot ligge stille og vente på hvalerne. Et uhyggeligt perspektiv i en tid, hvor der i forvejen drives rovdrift på disse havenes kolosser.

Ingen sang uden sex!

Bioakustikken er lige så spændende, hvis man forsker i f. eks. fuglenes musikalske æstetiske præstationer. Der findes kun fire pattedyr, hvis stemmeprestationer er så udviklede, at det kan komme ind under begrebet *musikalsk-æstetisk bioakustik*. Det er to *Sumatra-abearter*, vores hjemlige *brunflagermus* samt – *hvidhvalen*, af sømænd og hvalfangere kaldet *Havets kanarieflugt*.

Sammenlignet med en rigtig sangfugl er dette kæmpe-pattedyr dog ikke dygtigere end en hæs gårdsanger i forhold til en operasanger. Fuglesang er på grund af bioakustikken blevet anerkendt som en særegen form for musik af høj æstetisk værdi. Elektro-akustiske måleapparater har således afsløret, at de fleste sangfugle kan præstere fra 100 til 400 toner

i sekundet. Det menneskelige øre kan kun opfatte 16 toner i sekundet. Derfor har vi først ved hjælp af bioakustikken fået forståelse for, at fuglene er verdens bedste sangere.

Sangen er hovedsageligt knyttet til fuglenes seksualliv, og ved hjælp af den kommer de i psykisk brunst. Hannens sang er primært den mekanisme, der forebygger misforståelser ved pardannelsen. En sanglærkehun vil absolut ikke acceptere f. eks. en solsortehans musikalske præstationer – heller ikke hvis solsorten træner otte timer om dagen, hvilket ikke er ualmindeligt for en elskovsfuld sangfugl.

Fugle hører ti gange så godt som mennesker, så vi kan slet ikke opfatte fuglesang, som den egentlig lyder. Først når en båndoptagelse af fuglekvidder sættes betydeligt ned i hastighed, kan vi høre, hvad sangen indeholder.

Mestersangeren og de talentløse

Mestersangeren over alle er efter Carl Weismanns mening den danske sanglærke, der kan klare 192 toner pr. sekund. Den har en medfødt sans for musik og sang, og sanglærken træner flittigt sin stemme, så den bliver endnu dygtigere.

Nattergalens kastagnetlyd, der ofte omtales som en umelodisk snerren, er en meget fornem passage, har bioakustikken bevist. Rytmsk og taktmæssigt varierer nattergalen disse kastagnetlyde med en ejendommelig fantasi, som forskerne står uforstående overfor.

Solsorten er derimod af bioakustikken blevet afsløret som en ret talentløs forsanger.

– *En solsort kan i virkeligheden slet ikke synge*, siger Carl Weismann, hvis hovedtema og største interesse inden for bioakustikken netop er sangfugle. *Den udstøder mange urene toner, eller rettere sagt lyde, der mere kommer ind under begrebet støj end musik. Men derfor kan man selvfølgelig godt glæde sig over dens kvidren.*

Den dårligste sanger af alle er dog så absolut storken. Ungerne kan kun miave og skrige, mens de voksne fugle udelukkende knebrer med næbbet. Hvorfor storken så tidligt holder op med at udvikle og bruge sin stemme, er et af bioakustikkens mange uløste spørgsmål.

Et andet problem, som forskerne endnu ikke har kunnet løse, er fuglenes mange dialekter. Mennesket kan f. eks. let høre forskel på en bornholmsk og en nordsjællandsk bogfinke. Under en rejse i Skotland stødte en dansk ornitolog engang på bogfinker i en afsides dal – og de sang bornholmsk! Man har også konstateret, at nattergalene langs kysten op mod *Tibirke* synger anderledes end sangkollegerne på *Hornsherred*-kanten. Måske har fugle det som mennesker. Der udvikles en dialekt, når de ikke kommer væk fra et geografisk afgrænset område.

Det er i hvert fald fastslået, at alle sangfugle stemmemæssigt er udstyret med den samme baggrund. Kun sangfugle har flere stemmemembraner, en slags lydinstrumenter, der hos mennesker er placeret i strubehovedet, men som hos sangfugle findes længere tilbage i halsen, hvor lungegrenene forenes til halsrøret. Derfor er fuglene i stand til at frembringe dobbelttoner.

Sang- og spøgefugle

Dette overdådige medfødte talent bliver også i nogle tilfælde „misbrugt“.

En dansk ornitolog hørte en efterårs-aften susen i luften fra trækkende gæs. Han kiggede i vejret, men der var ikke en gås i syne i kilometers omkreds. Ved nærmere efterforskning viste lydene sig at stamme fra en enkelt stær, der sad og morede sig i et træ i nærheden. Dens lyd-gengivelser var så akkurate, som kom de fra en båndoptager.

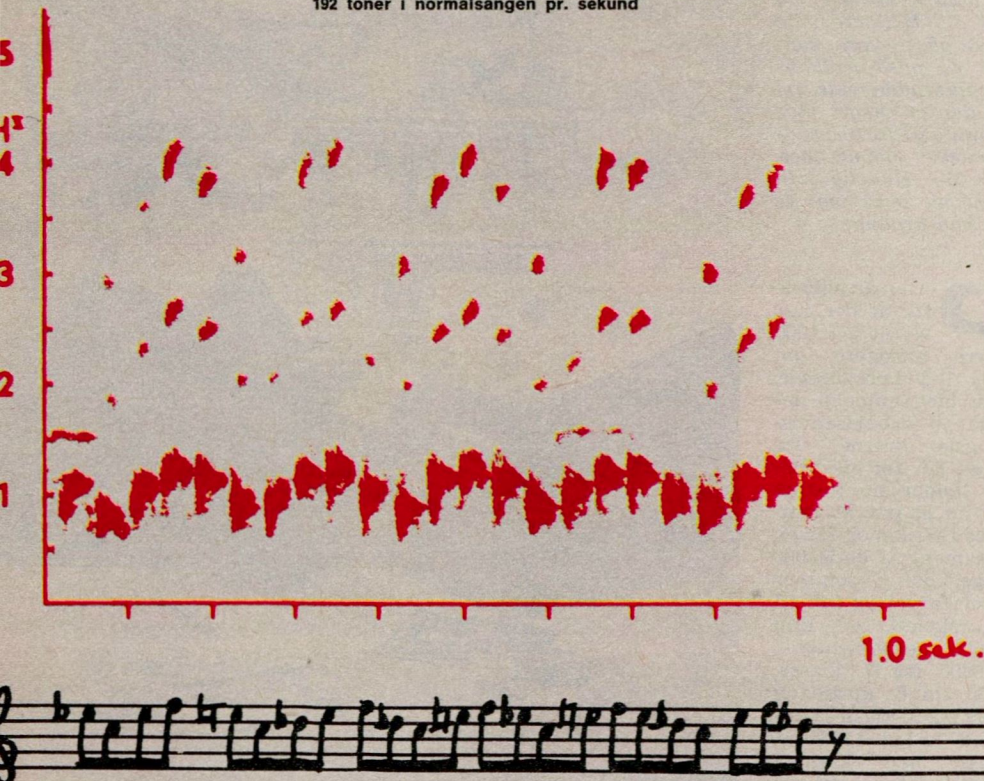
Hvorfor nu dette halloj? Måske efterligner fuglene hinanden for at holde konkurrenter eller fjender borte – men man har også observeret en lille kæranger, der grangiveligt udstødte lyde som neger tam-tam. Og det er i hvert fald ikke nødvendigt at holde negre væk fra danske moser! Lydene havde den lille trækfugl hørt i Afrika om vinteren.

Den mesterlige parodieren skyldes måske også en ubevidst evne hos fuglene til at optage lyde. Et eksempel: en have-mand går forbi med en knirkende trillebør – og et øjeblik efter sidder stæren nok så frejdigt og kvidrer som en rusten trillebør!

Ofte høres også solsorter fløjte brudstykker fra kendt menneskemusik, f. eks. har ornitologer magnetbånd med gengivelser af *Jyden han er stærk og sejt*, og *Julen har bragt velsignet bud*. En solsort i Holte nord for København fløjtede en overgang daglig finalens hovedtema i Beethovens violinkoncert!

Ja, vore bevinede venner er så sandelig ikke alene sangfugle – men også spøgefugle...

Lydspektrogram af samme sanglærke-motiv som vist i noder også i 1/4 hastighed. Hvis motivet havde haft endnu en tone ville det have dækket ét sekund. De 24 toner skal da ganges med 8, hvilket giver 192 toner i normalsangen pr. sekund

Sanglærkemotiv ført 3 oktaver ned under normalsangen svarende til lydspektrogrammet

TOMME

LÆREPLADSER I TUSINDVIS

Lærlingene føler sig i flere henseender forfordelt i forhold til de unge, som vælger en boglig uddannelse. Men der er i hvert fald ét punkt, hvor man har en vældig fordel, hvis man vil gå lærlingevejen: der er meget større chance for at få netop den ønskede uddannelse uden at skulle „stå i kø“, måske i flere år. Ledige lærepladser i et antal som aldrig før venter over hele landet.

Ifølge Arbejdsdirektoratets månedlige oversigt var der i begyndelsen af 1969 op mod et par tusinde ledige lærepladser fordelt over 35 hovedfag – og omfattende langt over 100 forskellige, selvstændige uddannelser.

Måske mange vil kunne finde deres rette fremtidige job ved at studere denne righoldige oversigt over anmeldte ledige lærepladser, som de 31 lokale arbejdsanvisningskontorer ikke selv har kunnet besætte. Enhver vil frit kunne rekvirere månedsoversigten.

Men ikke alene er chancen for at få læreplads rekordhøj – den unge har heller ikke tidligere haft så gode muligheder for straks at finde det helt rigtige job netop for ham eller hende. I alt har cirka 120.000 skole-søgende det sidste år modtaget erhvervsvejledning, heraf 40.000 elever i afgangsklasserne. For ikke så farlig mange år siden var de unge næsten udelukkende henvist til fag-områder, som de havde – et ofte begrænset – kendskab til gennem familie og venner.

Dermed dog ikke være sagt, at alle bliver tilfredse ved første forsøg. Inden for den samlede detailhandel springer for eksempel 25-30 procent af lærlingene fra deres pladser. I de mere attraktive af håndværksfagene er frafaldsprocenten kun 6-7. De unge er blevet mere kræse – og selvstændige. De tvinges ikke i samme omfang som tidligere til at stå læretiden og pinen ud i et fag, som de ikke har den fornødne interesse for.

Og desuden er det altså let at finde en ny læreplads. Antallet af læreplads-søgende, som henvender sig til arbejdsanvisningskontorerne er næsten katastrofalt dalende (6927 i 1965-66, 6057 i 1966-67 og kun 5030 i 1967-68). Samtidig blev der, i 1967-68, anmeldt 6433 ledige lærepladser – så det var altså sidste år umuligt at besætte 1400 lærepladser. Det er en bemærkelsesværdig udvikling, idet antallet af ledige pladser og ansøgere for blot to år siden lå meget tæt op ad hinanden.

Det er dog langt fra alle virksomheder og kommende lærlinge, der får kontakt med hinanden via arbejdsanvisningskontorerne. I alt blev der i 1966-67 godkendt 31.787 lovpligtige lærekontrakter mod 35.171 i 1965-66. Også i 1967-68 er det samlede antal lærekontrakter dalet med cirka 10 procent. Hvis denne udvikling, hvad man forventer, er fortsat i det regnskabsår, der afsluttedes 1. april 1969, er der kun oprettet cirka 25.700 lærekontrakter det sidste år. Det er en tilbagegang på næsten 10.000 på kun fire år.

Men hvad bliver der så af de mange tusinde unge, der tidligere valgte en læreplads inden for håndværkerfagene eller en elevstilling på kontor og i handels- og butiksfagene? Hertil svarer ledende erhvervsvejleder på Arbejdsformidlingskontoret i København, Ellis Jacobsen:

– De unge opsluges nu i stort tal først og fremmest af den længere skoletid – dels i folkeskolen og dels efterskoler, højskoler og andre kurser. En del, der tidligere ville være gået i lære, vælger nu også mellemteknikeruddannelser, og der er meget stor søgning til forsorgsuddannelser og de sociale fag. Endelig kan man nu også mærke de små årgange.

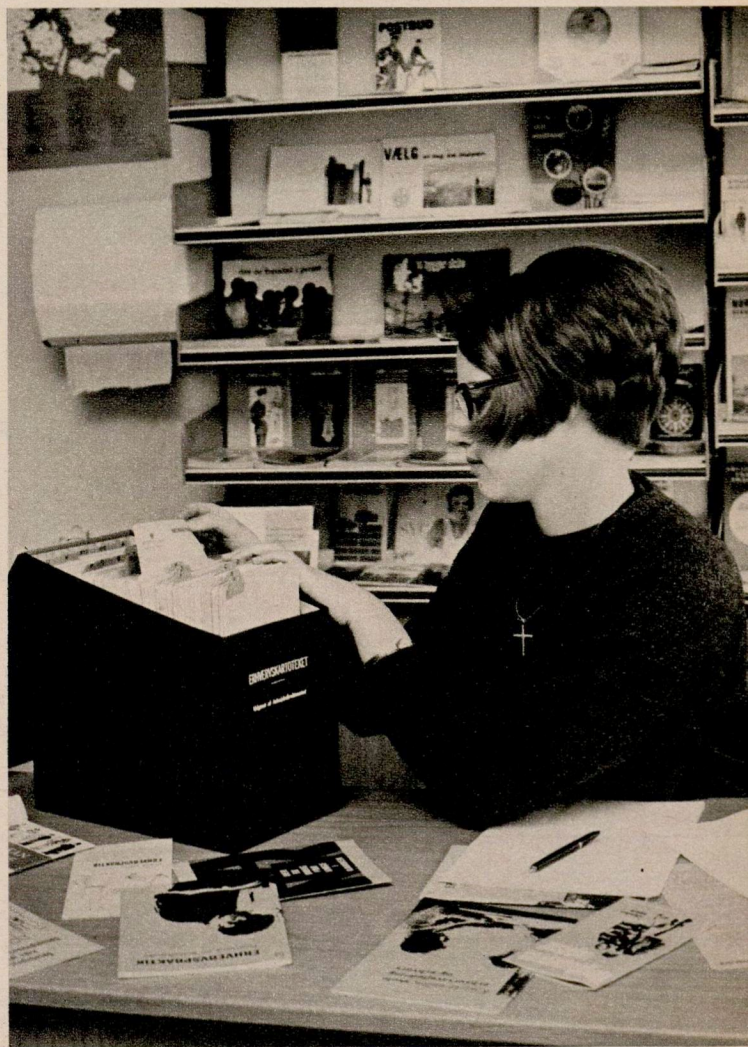
Det er årsagerne til, at der har været 1000 færre ansøgere om året til de lærepladser, som blev anmeldt ledige til arbejdsanvisningskontorerne. De unge, der før gik i lære, holder nu i stort tal ud et par år længere i skolen og får en eksamen. Af de 56.900 unge, der i sommer siger farvel og tak til folkeskolen, er kun 13.600 „eksamenløse“ – 5800 fra 7. klasse, 6400 fra 8. klasse og 1400 fra 9. klasse. Derimod forlod 15.900 9. klasse med eksamen og der udklækkes nu også næsten kun ek-

Af de unge mennesker, som i de næste uger forlader skolen vil formentlig 20-25.000 tage en lære- eller elevplads i håndværks-, butiks- og kontorfagene. Det er et fald på ikke mindre end 10-12.000 i løbet af fire-fem år – og de unge, som vil gå lærlingevejen, har i år valgmuligheder som aldrig før, viser en undersøgelse af læreplads-situationen, Kurt Bülow har foretaget.

samensfolk fra de relativt nye 10. klasser. (7500 med eksamen og 500 uden.) Endelig gik 19.400 ud med realeksamen.

De populære efterskoler har haft besøg af 7600 elever, ny rekord. På 75 af de 104 skoler kan eleverne tage eksamen fra 8., 9. eller Teknisk Forberedelsesklasserne.

Denne udvikling: eksamen i stedet for læreplads – aftegner sig også tydeligt i Socialforskningsinstituttets store undersøgelse om de 14-20 åriges uddannelsesvilkår. Undersøgelsen – den første af sin art – viser, at af denne aldersgruppe er 33 procent skole-elever, 28 procent lærlinge, fem procent går i gymnasiet og fire procent studerer (i alt 70 procent under uddannelse). 16 procent er ikke-faglærte og fire procent færdiguddan-

Der er meget at vælge imellem, hvis man vil i lære. Skolernes erhvervskartotek opregner en mængde fag, som sukker efter lærlingetilgang. Her er Ann Marie fra 10. A i færd med at gennemgå mulighederne. Der er kun et fåtal af fag tilbage, som endnu ikke har optaget kvindelige lærlinge.

nede (i alt 20 procent i erhverv), mens otte procent er husligt arbejdende og de sidste to procent værnepligtige. Da undersøgelsen er godt et par år gammel, er der i dag sikkert endnu flere på skolebænken.

Det bemærkes, at kun fire procent afslutter deres uddannelse inden de bliver 20 år. Det er tydeligt, at udviklingen går mod længere og senere uddannelse. 6000 var således fyldt 18 år, inden de gik i lære sidste år. Blandt de 20-årige er endvidere 45 procent af de unge mænd og 25 procent af pigerne stadig under uddannelse. Husligt arbejde, der beskæftiger otte procent, omfatter også hjemmegående døtre og tidligt gifte husmødre. 69 procent af de 19-20 årige gifte piger er således hjemmegående husmødre.

Mens drengene dominerer i næsten alle eksamensfag, rykker pigerne frem som lærlinge. De seneste års bestræbelser for ligestilling på arbejdspladsen har medført, at pigerne nu er med til at bremse lærlingetilbagegangen.

En tredjedel af alle lærekontrakter er således oprettet med kvindelige lærlinge, og dette tal stiger støt med nogle procent om året. Pigerne domæne er dog endnu forholdsvis begrænset, og 81 procent af alle kvindelige lærekontrakter er oprettet inden for handels-, kontor- og butiksvirksomhed. Her er til gengæld også cirka 70 procent af samtlige lærlinge piger.

Men pigerne vil også i stigende grad udfylde hullerne efter de manglende mandlige lærlinge i håndværksfagene. Hør her hvor mange lærekontrakter pigerne fik godkendt i håndværksfagene i 1966-67:

Tre i glarmesterfaget, 104 i malerfaget, tre murere og fire tømrere, seks bygningssnedkere og to møbelsnedkere, 14 typografer og fire inden for litograffaget. Endvidere 21 bagere og konditorer, syv slagtere og 47 tandteknikere (et nyt kvindeligt modefag). Inden for jern- og metalindustrifagene blev der tegnet 17 kontrakter med kvindelige lærlinge, hvoraf der også blev antaget en som automekaniker og tre som radiomekanikere. Der kan også tales om modefag inden for guld-, sølv- og elektropletarbejderfaget, 25 lærlinge, og fotografbranchen, 50 lærlinge. Endelig er der blevet antaget en enkelt kvindelig elektriker samt 138 gartner-elever.

- Vi mærker dog stadig tendenserne til at der ikke skal ofres så meget på pigernes som på drengenes uddannelse, siger Ellis Jacobsen videre. Om nogle år tror jeg imidlertid, kønnene er ligestillet på uddannelsesområdet...

Så kvindelige blikkenslagere, maskinarbejdere, smede og skorstensfejere vil sikkert også snart dukke op!

Ser man på de enkelte fagområder, bemærker man, at der inden for byggefagene har været en generel tilbagegang i antallet af lærlinge svingende fra 10 til 20 procent. Der er ikke nær så mange lærepladser som tidligere, men interessen blandt de unge for disse fag er faldet endnu hurtigere. Alle interesserede kan derfor vente at få læreplads som malere (136 lærepladssøgende og 236 anmeldte ledige lærepladser i 1966-67), murere (89 ansøgere og 156 pladser), tømrere (210 ansøgere og 276 pladser) og snedkere (115 ansøgere og 181 pladser).

Inden for kontorfaget er situationen lige omvendt. Her er der mange flere ansøgere end ledige pladser - generelt set, selv om nogle underbrancher mangler lærlinge. I 1967-68 måtte 1626 ansøgere kæmpe om 1114 ledige kontorpladser, mens der inden for bu-

Vil du ha' en ciga-rart?

(Det er særlig cigaret-rygere, som er glade for)
Bellman cigarill-fordi den er mild, mild, mild...)

Vil De gerne ryge noget andet - indimellem?
Eller skifte helt? Prøv Bellman cigarill - det
må lige være noget for Dem! For det første

er den virkelig mild. Og for det andet vil De
kunne lide formen: Bellman cigarill er lang,
slank - og glat. Den klær en kvindehand...

Bellman-cigarill

mild-mild-mild
ciga-rart...
og smart

46 øre

tiksfaget var 1079 ansøgere og 1290 pladser. Det er navnlig pigerne, der foretrækker kontoruddannelsen. I handelsfaget, var der sidste år kun 181 ansøgere til 453 pladser.

Den helt store panik hersker inden for jern- og metalindustrifagene, hvor det er meget svært at opdrive lærlinge. Antallet af anmeldte ledige lærepladser er næsten uforandret cirka 1600 – men de læreplads-søgendes antal er det sidste år faldet fra 1732 til 912. Det er næsten en halvering, hvilket mærkes alvorligt rundt omkring på landets maskinfabrikker og skibsværfter, hvor der især er mangel på kleinsmede- og maskin-arbejderlærlinge.

Landets største arbejdsplads, B & W, havde for fire år siden på skibsværftet 400 lærlinge – og nu er der kun 125 tilbage. For en halv snes år siden blev lærlingene udelukkende rekrutteret blandt skibsværftarbejdernes egne sønner, som ofte blev skrevet på venteliste mange år i forvejen. Nu er det nødvendigt at annoncere efter lærlinge. Det gav sidste år 20 lærlinge, men det forslår som en dråbe i havet.

Mange andre fag lider også af stærk lærlingemangel – for eksempel bagerlærling. Årsagen er blandt andet den skæve arbejdstid, og sjovt er det unægteligt heller ikke at skulle møde klokken fire en søndag morgen. Dertil kommer en voksende erkendelse af, hvor svært det vil være at blive selvstændig, fordi mere og mere brød bliver lavet på industribasis. Mange lærlinge springer fra, inden det halve års prøvetid udløber.

– Lærlingevanskelighederne har først meldt sig de sidste tre-fire år, og nu er der alene i København 50-75 ledige pladser, siger

et bestyrelsesmedlem i Danmarks Bager- og Konditorforening. Derfor er vi ved at planlægge en lærlingekampagne for at forbedre tilstandene...

For få år siden var frisørfaget meget søgt, men nu er der stigende vanskeligheder med at skaffe lærlinge. Der er over et halvt hundrede ledige lærepladser, og op mod 90 procent af de nye lærlinge er piger. Så der vil i de næste år i højere grad blive kvindelig betjening hos herrefrisørerne.

– Vi har i nogle år ligefrem haft en overproduktion af svende, men det er nu ved at være udlignet gennem den ringe lærlingetilgang, siger en repræsentant for Københavns Dame- og Herrefrisør Laug. Uddannelsesbetingelserne er efterhånden også blevet så skærpede, at de mange herrefrisører, hvis saloner nærmest kan betegnes som smådrift, ikke længere tør tage ansvaret ved at ansætte lærlinge...

Mange butiksfag stønner også under de unges nye uddannelsesinteresser. I byerne og store områder af Sjælland er det for eksempel svært at få lærlinge til brugsforeningerne. Kun 15 procent af ansøgerne har eksamen, hvilket er et fald fra næsten det dobbelte på tre-fire år. Endvidere springer 15 procent fra inden prøvetidens udløb. Frafaldsprocenten for den samlede detailhandel er dog som nævnt 25-30.

– Der er større valgmuligheder for de unge i byerne, og detailhandelen virker ikke længere så tiltækkende på de unge oplyser man i FDBs konsulenttjeneste. Og først i lederstillingerne tjener man en virkelig god løn...

Det er dog alligevel lykkedes at få et betragteligt antal unge til at gå i butikslære (864, heraf 165 i HB, det sidste år) hvilket nok skyldes nye, energiske rekrutteringsformer. FDB har nedsat et specielt lærlingeudvalg, der netop har afleveret en betænkning om lærlingesituationen til FDBs bestyrelse.

Blandt fag med stor lærlingesøgning kan nævnes de elektrotekniske fagområder og finmekaniske fag, blandt andet fordi der her er specielt store videreuddannelsesmuligheder.

Et fag, der især mærker denne udvikling, er elektrikerbranchen. Her har man ikke vanskeligheder ved at besætte de cirka 1500 lærepladser, der bliver ledige hvert år – og derfor er det svært at komme ind uden eksamen af en eller anden art (48 procent af samtlige lærlinge i alle fag har gået i skole 10 år eller mere, og $\frac{1}{3}$ har realeksamen eller tilsvarende eksamen).

– De fleste andre håndværksfag er i tilbagegang, men det gælder ikke for os, lyder

det fra Elektroinstallatørernes Sammenslutning. Udviklingen går mod, at elektrikerer bliver mere teknikere end håndværkere, og derfor kræves der matematisk viden. Det er lærlingeundervisningen lagt an på.

Et svendebrev som elektriker kan via efter- og videreuddannelse føre til mange gode job inden for de elektroniske fagområder. Derfor er der stor afgang fra faget, hvorfra der blandt andet rekrutteres en del mellemteknikere.

Enkelte andre fag kan også notere stigende lærlingetilgang. Således bogtrykfaget, litograf- og kemigrafefagene, og der uddannes også flere guld-, sølv- og elektropletarbejdere samt kokke (netop de fagområder, hvor der er stigende kvindelig tilgang).

En væsentlig årsag til lærlingetilbagegangen er sikkert den ringe aflønning. Faglig Ungdom har i årevis slået på tromme for højere lærlingeløn og øget støtte fra Ungdommens Uddannelsesfond, men hidtil har det ikke givet større resultater. Af 300.000 unge under uddannelse er de 115.000 lærlinge, der må nøjes med syv millioner af de i alt 267 millioner kroner, som uddelles gennem Ungdommens Uddannelsesfond.

I Socialforskningsinstituttets store ungdomsundersøgelse afsløres for første gang en række oplysninger om lærlingegruppen og andre unges økonomi, hvilket nok må interessere forældre og unge, der nu står foran at skulle træffe en måske fælles beslutning om en læreplads. Det vil blive en belastning for begge parter på grund af de ringe indtjeningsmuligheder.

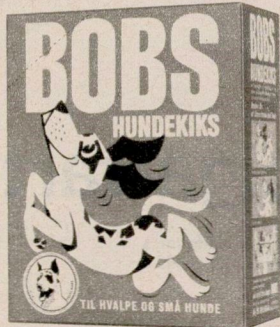
Lærlinge tjener i gennemsnit cirka 6000 kr. om året – mod 10.000 til de ikke-faglærte og 2-3000 til skole- og gymnasieelever (14-20 årige undersøgelsen). Halvdelen af lærlingene bliver støttet af forældrene økonomisk, da 35 procent har årlige udgifter på 5-10.000 kr. og 40 procent årsudgifter på 3-5000 kr.

I gennemsnit betaler lærlingene 650 kr. i årlig husleje og bruger to gange 1050 kr. til henholdsvis kost og beklædning. De bruger flere penge til transport om året (250 kr.) end til skat (150 kr.), og der bliver kun 500 kr. til deciderede forlystelser (fester, biografbesøg, restaurant m.m.). Altså godt 40 kr. om måneden.

Det er vilkårene for en læreplads – og måske den mest oplagte årsag til, at antallet af lærekontrakter er dalet med 10.000 på fire år.

✕

En tilsvarende artikel i næste nummer vil beskæftige sig med tilgangen til de mere bogligt prægede uddannelsesgrene.

BOBS

er rigtig mad
- også til hvalpe
og små hunde

BOBS

HUSK: BOBS I BRUGSEN

Wasa

er verdensmestre
i at bage knækbrød

Prøv en pakke Wasa næste gang De er i Brugsen!

Wasa

Estimulante

A.M. HIRSCHSPRUNG & SØNNER

KONGELIG HOFLEVERANDØR
KONGELIG SVENSK HOFLEVERANDØR

Estimulante

stor nok?

(ellers tag en cigar)

Estimulante er ikke en cigar, men den har mange af cigarens bedste egenskaber. En god, fyldig tobakssmag, en dejlig, fast rulling, en langsom, jævn brand og den smukkeste, hvide aske. Stiller De endnu større krav, må De købe en cigar, men den får De til gengæld ikke for kun

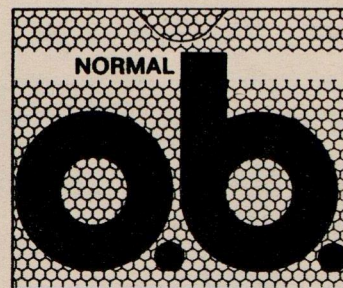
Kr. 8,10 for 10 stk.

Millioner af kvinder verden over bruger o.b. tamponer hver måned: så er de fri for ubehaget og usikkerheden med nåle, bælter, knuder. - Også De vil føle Dem friskere, tryggere med o.b.

Ja, prøv o.b., den indvendige beskyttelse: de små o.b. tamponer er umærkelige, usynlige, nemme at anbringe, sikre i brug, nemme at skille sig af med! Og De er sikret mod ubehagelig lugt!

o.b. er eneste tampon med 4 længderiller - 5-dobbelt opsuptions-evne. o.b. udvider sig anatomisk rigtigt og umærkeligt - og kun i bredden: den sidder sikkert!

Brug o.b. plus eller ekstra de første dage og normal i periodens slutning, så mærker De mindre end nogensinde til de „grå dage“!

anatomisk rigtig hygiejnetampon

Samvirke 42. årgang

Chefredaktør: EGGERT NIELSEN, ansvarshavende. Medarbejdere: Bodil M. Begtrup, Kaj Christiansen, Otto Riis, redaktionschef. Redaktionens adresse: Roskildevej 65, 2620 Albertslund, tlf.: 64 88 11, udenbys: (01) 64 88 66. Udgiver: Fællesforeningen for Danmarks Brugsforeninger. Tryk: Egmont H. Petersen, Gutenberghus. Samvirke påtager sig intet ansvar for manuskripter, fotografier og tegninger, der uopfordret indsendes.

Glæder Deres mand sig til frokosten hver dag?

- ellers prøv med Karen Kok's Plantemargarine!

Sæt Karen Kok's Plante-
margarine i det indbydende,
datomærkede 400 g bager
ind på frokostbordet!
Den smager dejligt under
al slags pålæg og er
altid »køleskabsvenlig«
i konsistensen!

** Karen Kok's Plantemargarine
— fra en af forbrugernes
egne fabrikker — fås kun
i Brugsen. Så datomærkning,
varedeklaration og
kvalitetskontrol er naturligvis
i orden... Derfor går De
godt i byen, når De går efter
Brugsens egne varer.
Der er ikke sparet på kvaliteten
— kun på prisen!*

BRUGSEN